НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

П'ЯТДЕСЯТ ЧЕТВЕРТІ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ДИСКУСІЇ

ISSN 2522-963X

Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

24 лютого 2021 р.

Львів
2021

П’ятдесят четверті економіко-правові дискусії: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. - Львів, 2021.- 95 с.

УДК 330+340 (063)
ББК 65+67я431

ISSN 2522-963X

В збірнику опубліковані доповіді з економічних та юридичних питань, які оприлюднені на сайті www.spilnota.net.ua.

Збірники матеріалів науково-практичних інтернет-конференцій включаються до наукометричної бази даних "РІНЦ/RSCI".

Адреса оргкомітету:
79016, м. Львів, а/с 1621
E-mail: spilnota.net.ua@ukr.net

Оргкомітет Наукової спільноти не завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищенні. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов’язкове.

Книш Аліна Ігорівна
магістр, Університет митної справи та фінансів

Бикова Ада Леонідівна
кандидат економічних наук, доцент, Університет митної справи та фінансів

ПОПОВНЕННЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

З кожним роком зростає роль персоналу в функціонуванні та розвитку сучасного підприємства: ключовим фактором конкурентоспроможності стають її людський і соціальний капітал.

Персонал - один з найважливіших ресурсів компанії. Адже, саме люди забезпечують раціональне та результативне використання інших наявних ресурсів підприємства.

Підбір персоналу, який має необхідні для підприємства компетенції, раціональне їх використання та розуміння необхідності їх постійного розвитку забезпечують роботодавцю підтримання високого рівня конкурентоспроможності та успіху.

Кадрова політика з підбору персоналу це система принципів, правил поведінки всіх суб'єктів процесу управління персоналом, встановлена керівництвом, що дозволяє організації найефективніше досягати довгострокових цілей її розвитку в умовах сьогодення.

Процес підбору персоналу починається з вибору критеріїв оцінювання особистості, визначення основних вимог до претендентів. Критерії включають норми поводження і характеристику професійних навичок. Наступний етап підбору персоналу - його експертне оцінювання,

що ґрунтується на проведенні тестів, рішенні задач і виконанні вправ. Після тестування проводиться запрошення претендентів і проведення інтерв'ю. На підставі вищевикладеного, відбувається опис отриманих результатів і порівняння їх із критеріями оцінки кандидатів. Завершує процес підбору кандидатів ухвалення рішення; якщо виникають труднощі з остаточним ухваленням рішення, можливо провести додаткове тестування [1].

Існує два основні способи забезпечення потреб організації в кадрах: перший: шляхом використання її власних кадрових можливостей; другий: завдяки залученню працівників потрібної кваліфікації із зовнішнього середовища.

Велике розмаїття можливостей надходження кадрів до організації зосереджено в зовнішніх джерелах. Серед них головним посередником на ринку праці виступає державна служба зайнятості. Вона має розглядатися як один з основних постачальників кадрів у організацію, оскільки виконує функції з реєстрації вільних робочих місць та безробітних; влаштовує працевлаштування безробітних на конкретні місця роботи. Служба здійснює профорієнтацію та консультування з проблем зайнятості, підготовки й перепідготовки безробітних. Її організаційні можливості щодо сприяння працевлаштуванню кадрів ще далеко не вичерпні, але потребують підсилення та підтримки з боку загальнодержавних, регіональних і місцевих органів самоврядування [2].

Більшість організацій зацікавлені проводити набір в основному з внутрішніх джерел. Просувати по службі своїх працівників обходиться дешевше. Крім того, це сприяє їх зацікавленості, покращує соціально-психологічний клімат в колективі і підсилює прихильність працівників до своєї організації. Відповідно до теорії очікувань щодо мотивації можна вважати, що якщо працівники вірять в існування залежності їхнього службового зростання від ступеня ефективності роботи, то вони будуть зацікавлені в більш продуктивній праці.

Можливість всіх працівників організації брати участь на конкурсних засадах в суперництві за кращі умови праці дає можливість стверджувати про ефективність дій внутрішнього ринку праці.

Наразі актуальними для пошуку кандидатів на посади є джерела надходження кадрів в організацію, що публікуються на пошукових сайтах:

https://www.work.ua/ru/jobs-dnipro/,https://rabota.ua/,https://ua.jooble.org/, https://.linkedin.com/, на рекламних бордах, у громадському транспорті.

З метою залучення персоналу значну увагу підприємство має приділяти проведенню інформативних бесід з майбутніми працівникам у школах, коледжах, ліцеях, університетах тощо. Актуальною залишається співпраця підприємства з рекрутинговими агентствами з працевлаштування, які нині розглядаються як важливе джерело надходження кадрів [3].

Підприємство має бути зацікавлене у використанні свят, фестивалів, презентацій задля інформування широкої громадськості про наявність вакантних посад. З цією метою влаштовуються ярмарки вакансій, що проводяться у навчальних закладах, центрах зайнятості за місцем розташування підприємства.

Отже, використання різноманітних складових поповнення й оновлення персоналу дає організації можливість управляти своїм кадровим складом, застосовувати його найкращим чином для досягнення намічених цілей.

Література:

1. Балабанова Л. В. Управління персоналом: підручник. /Л. В. Балабанова, О.В. Сардак. – К. : Центр навчальної літератури, 2011.
2. Мурашко М.І. Менеджмент персоналу: Навч. посіб. / М. І. Мурашко.К.: Т-во «Знання» - КОО, 2008.
3. Виноградський М. Д. Управління персоналом: навч. посібн. /М. Д. Виноградський, А. М. Виноградська, О. М. Шканова. – 2-ге вид. – К. :93Центр учбової літератури, 2009.

Клапішевський Денис Олегович
студент, Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського"

Підлісна Олена Анатоліївна
кандидат технічних наук, доцент, Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського"

АНАЛІЗ ПЕРСПЕКТИВ ЗАСТОСУВАННЯ ВТОРИННИХ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ВИРОБНИЦТВА СКЛЯНИХ ВИРОБІВ

Скло та скловироби класифікують: за хімічним складом: оксидні (кварцові, силікатні, фосфатні та ін.); безкисневі (галогенідні, нітратні та ін.); за призначенням: будівельне та архітектурно-будівельне: технічне (кварцове, оптичне, світлотехнічне, загартоване, багатошарове, безпечне, хіміко-лабораторне, медичне, скловолокно, скло в атомній техніці); тарне і сортове; скляні та кристалічні матеріали.

У будівництві застосовується силікатне скло. Технологія отримання скла може складатися з двох виробничих циклів.

Цикл виробництва скломаси включає такі операції:

• підготовка сировинних матеріалів;

• поєднання сировинних матеріалів в певних співвідношеннях, відповідно до хімічного складу скла в однорідну масу;

• варка шихти в скловарних печах для отримання однорідної рідкої суміші.

Цикл технології отримання скловиробів складається з таких дій:

• доведення скломаси до певної температури та в'язкості;

• формування виробів;

• поступового зниження температури виробу з метою видалення отриманих в процесі формування напруг;

• термічна, механічна або хімічна обробка відформованих виробів для придавання заданих властивостей.

Технологія отримання листового скла в основному базується на двох способах: Фурко і Флоат. В даний час флоат-скло майже повністю витісняє поліроване скло, яке виготовляють на конвеєрах.

Собівартість полірованого скла, яке виробляють флоат-способом, приблизно в два рази нижче, ніж полірованого, яке виробляють на конвеєрах двостороннього шліфування та полірування. При цьому питомі капітальні включення зменшуються майже в два рази, а продуктивність роботи збільшується в 3-5 разів. При цьому процесі, скло надходить з печі плавлення в горизонтальній площині у вигляді плоскої стрічки через ванну з гарячим оловом на подальше охолодження та відпал.

Технологія виробництва скляних виробів має кілька послідовних процесів:

- підготовка сировини;
- складання шихти;
- варка скляної маси;
- надання форми виробам та їх відпал.

Розплав, з якого виробляють скляні вироби, отримують із суміші природних або штучних сировинних матеріалів (шихти). Сировинні матеріали скляного виробництва можна поділити на головні та допоміжні. Основні матеріали містять оксиди, що утворюють основу скла і визначають його властивості. Допоміжні матеріали являють собою речовини, які вводяться для зміни характеристик скла і прискорення процесу скловаріння (барвники, окисники та відновники).

По ролі у виробництві скла, сировинні матеріали діляться на п'ять груп:

1. Склоутворювачі, що створюють основу скла: оксиди кремнію і свинцю, карбонати натрію, калію і кальцію, сульфати натрію і барію, борна кислота, бура, оксид алюмінію.

2. Барвники, що додають склу потрібний колір: оксиди і солі металів, що утворюють в склі колоїдні розчини: міді, заліза, кобальту, хрому, хлориду золота, сульфату міді та ін.

3. Заглушувачі, що роблять скло матовим і молочним: оксиди миш'яку, олова, сульфід олова.

4. Знебарвлювачі, що усувають жовте і зелене забарвлення скла: оксид марганцю.

5. Висвітлювачі, що видаляють зі скломаси газові включення: нітрат натрію, хлорид амонію, оксид миш'яку та ін.

Кальцинована сода є джерелом оксиду натрію (Na_2O), який є одним із склоутворювачів. З урахуванням викладеного, варіант складу шихти може бути наступним (табл.1).

Таблиця 1 – Варіант складу шихти

Сировинний матеріал	НТД
Пісок кварцовий	ДСТУ Б.В.2.7-131:2007
Сода кальцинована	ДСТУ Б.В.2.3-9-2003
Доломіт	ДСТУ Б.В.2.7-75-98
Крейда	ДСТУ Б.А.1.1-20-94
Каолін	ДСТУ Б.В.2.7-78-98

Основні витрати на запуск виробництва скла формуються з наступних елементів (табл. 2)

Таблиця 2 – Основні елементи витрат на виробництво скла запропонованого складу шихти

Витрати (по елементам затрат)	Витрати, грн	Частка в структурі собівартості виробництва, %
Матеріальні затрати	456 000 грн.	3,37%
-енергоносії(електроенергія і т.д.)	949 253 грн.	7,02%
-сировина і матеріали	5 112 108 грн.	37,82%
Затрати на оплату праці	4 752 000 грн.	35,16%
Відрахування на соціальні потреби	1045 440 грн.	7,74%
Амортизація	744 422 грн.	5,5%
Інші затрати	456 000 грн.	3,37%
Всього по елементам затрат	13 515 223 грн.	100%

З метою зменшення витрат авторами роботи запропоновано застосування вторинних матеріалів (табл. 3).

Таблиця 3 – Варіант застосування вторинних матеріалів

Сировина	Загальний обсяг закупівель сировини	
	Доля витрат на придбання, %	Доля у собівартості, %
Пісок кварцовий	24,4%	7,3%
Сода кальцинована	52,3%	16,7%
Склобій	11,8%	2,5%
Доломіт	4,8%	1,3%
Крейда	5%	1,5%
Каолін	1,7%	0,7%
Всього	100%	30%

Проведені дослідження показали, що у загальній структурі собівартості виробництва скляної продукції на сировину і матеріали доводиться близько 30%. З них близько 29,8% припадає на сировину для безпосереднього виробництва скла, а решта припадає на пакувальні та інші допоміжні матеріали. Таким чином, коригуючи співвідношення у шихті первинних і вторинних матеріалів, можна варіювати собівартість готового продукту в межах 30%.

Необхідно зазначити, що в середньому для виробництва однієї тони скла необхідно 300 кг соди і 650 кг піску. При цьому, використовувані на підприємствах технології передбачають використання додаткових сировинних матеріалів, зокрема склобою, що знижує потребу в соді. Одна тонна склобою зекономить 1,5 тони мінеральної первинної сировини, також 120-150 кг кальцинованої соди. Економічний аналіз показав, що у підсумку на 100 000 грн. отриманого продукту можна економити мінімум 6 200 грн.

Проведені дослідження показали, що в умовах формування циклічної економіки в рамках економіки сталого розвитку такі традиційні сфери економічної діяльності як скловиробництво, можуть посісти позиції екологічно дружніх виробництв і сприяти утилізації вторинного скла. З урахуванням тенденції на застосування екологічно дружнього пакування (папір, скло) з одночасним витісненням пластику питання утилізації

скловиробів набуватиме актуальності. З урахуванням подвійного екологічного ефекту – від утилізації і від зменшення обсягів розробки кар'єрів – впровадження технологій із застосуванням вторинних матеріалів потребуватиме подальшого розвитку.

Список використаної літератури:

1. Короткова С. В. Виробництво скла [Електронний ресурс] / С. В. Короткова. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: https://ua-referat.com/%D0%92%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D1%81%D0%BA%D0%BB%D0%B0.
2. Афанасьєва О.В. Функціональні матеріали оптоелектронної техніки. Частина друга. Навч. посібник. – Харків: ХНУРЕ, 2019. – 172 с.

Ніколаєнко Артем Сергійович
аспірант, Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СИСТЕМИ ІНДИКАТОРІВ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

На сьогодні термін «циркулярна економіка» (circular economy) (іноді використовуються терміни «економіка замкнутого циклу» і «циклічна економіка») стає все більш популярним в теорії, а принципи формування такої економіки успішно впроваджуються в практику багатьох країнах. Її зростання часто пов'язується з концепцією сталого розвитку, яка стала парадигмою людства в XXI ст. Циркулярний тип економіки зазвичай протиставляється традиційній «лінійній» (linear) або відкритій економіці з її величезним негативним впливом на навколишнє середовище, великими відходами, забрудненнями і втратами. З точки зору змісту нової моделі економіки більш адекватним є її визначення як «економіка замкнутого циклу», проте в науковій літературі термін «циркулярна економіка» став переважати. У теоретичному плані циркулярну економіку певною мірою можна вважати наступним етапом і узагальнюючим типом економіки для

широко використаних раніше в світі понять безвідходної та маловідходної економіки (технологій).

Варто відмітити, що статистична інформація, яка накопичується за різними напрямками соціально-економічного розвитку, як правило, не є інформативною і вимагає ґрунтовного грамотного аналізу. Для кількісного і якісного аналізу різноманітних показників активно застосовується індикація. Даний методичний підхід набув широкої актуальності в природничих науках, дозволяючи зрозуміти причинно-наслідковий зв'язок між явищами, що вивчаються. Використані в ході проведення оцінки індикатори дозволяють проаналізувати стан досліджуваної системи, що відчуває вплив внутрішніх і зовнішніх чинників [1, с. 3156].

Важливим питанням є вибір ключових індикаторів, які показують, в якому напрямку відбувається розвиток економіки. У світовій науковій літературі і практиці статистичного спостереження пропонуються різні індекси та індикатори. ООН в рамках цілей стійкого розвитку (ЦСР) розробляє статистичне забезпечення індикаторів стійкого розвитку. Всесвітній Банк в щорічних публікаціях «Індикатори світового розвитку» і «Короткий зелений довідник» («World Development Indicators», «Little Green Data Book») подає еколого-економічні індикатори, включаючи індекс скоригованих чистих накопичень (істинних заощаджень) (Adjusted net savings). Індекс екологічної стійкості Environmental sustainability index (ESI) і Environmental performance indicator (EPI) розраховується університетами Yale і Columbia. Слід зазначити імплементацію індикаторів «зеленого зростання» (Green Growth Indicators), яка проводиться в рамках ОЕСР (OECD) (Green growth and sustainable development. Моніторинг циркулярної економіки Єврокомісією здійснюється за 10 індикаторами, які розділені на 4 тематичні розділи (табл. 1):

Таблиця 1 – Система індикаторів циркулярної економіки згідно моніторингу Єврокомісії

Розділи	Індикатори
Виробництво та споживання	Забезпеченість ЄС сировиною і матеріалами для виробництва; «Зелені держзакупівлі»; утворення відходів; відходи продовольства. Утворення відходів складається з 3-х показників: утворення муніципальних відходів на

	душу населення; утворення відходів, виключаючи мінеральні відходи на одиницю ВВП; утворення відходів, виключаючи мінеральні відходи на одиницю споживання матеріалів
Управління відходами	Частка вторинного використання відходів, включаючи муніципальні відходи і сумарні відходи; частка вторинного використання окремих видів відходів, включаючи пластикову упаковку, дерев'яну упаковку, електронні та будівельні відходи, біовідходи
Вторинна переробка матеріалів	Частка вторинного використання матеріалів в загальному споживанні матеріалів; торгівля вторинними матеріалами, включаючи імпорт, експорт, внутрішню торгівлю
Конкуренція та інновації	Приватні інвестиції, зайнятість, додана вартість; число патентів в області вторинного використання матеріалів

Джерело: складено автором на основі [3]

Подальше становлення даної системи індикаторів буде проходити в напрямку розробки та вдосконалення методологій і зборів даних, дозволяючи отримати більш надійні і зіставні статистичні дані.

Науковець Ю. Генг запропонував використовувати для оцінки розвитку циркулярної економіки систему показників, структурованих за двома групами: макрорівень (22 показника); індустріальний парк (12 показників). Дана система створена для полегшення методологічних процесів впровадження циркулярної економіки і підвищення уваги до екологічних проблем [4].

Міністерство охорони навколишнього середовища Китаю (Ministry of Environmental Protection, MEP) для циркулярної економіки на мезорівні запропонувало систему індикаторів, яка складається із 21 показника, розбитих на чотири групи: економічний розвиток, переробка відходів, контроль забруднення, адміністрування та управління. Вчений Л.Х. Вербік запропонував «Індекс кругової економіки для сектора споживчих товарів» («A Circular Economy Index for the consumer goods sector»), що оцінює бізнес-моделі замкнутого циклу з використанням KPI-підходів за показниками, які стосуються споживання продукції [5].

Всесвітня рада підприємців зі сталого розвитку (World Business Council For Sustainable Development, WBSCD) в звіті «Ландшафтний аналіз кругової метрики» («Circular Metrics Landscape Analysis») виділяє ще три важливих інструменти оцінки циркулярної економіки [6]:

1) оцінка життєвого циклу (The Life Cycle Assessment, LCA) – це метод оцінки впливу на навколишнє середовище, пов'язаного з усіма етапами життєвого циклу продукту від видобутку сировини до утилізації;

2) інструментарій циркулярної економіки (The Circular Economy Toolkit, CET) – це метод оцінки, що визначає і оцінює потенційне поліпшення циклічності продуктів, тобто теж пов'язаний з аналізом життєвого циклу;

3) індикатор кругової економіки (The Circular Economy Indicator Prototype, CEIP) – оцінює продуктивність циклічної продукції. Розроблено на основі розрахункових функцій MS Office Excel із застосуванням анкети з бальною системою оцінки, що складається з п'ятнадцяти питань, розділених на 5 етапів життєвого циклу, а саме: проектування або перепроектування; виробництво; комерціалізація; використання і закінчення життя. Представлений у вигляді електронної таблиці в Excel-файлі, дає кількісну оцінку, що вимірюється в %.

Сучасні дослідники А. Авдюшенко, П. Заяк запропонували систему оцінки «Індикатори кругової економіки» («Circular Economy Indicators»), що включає в себе 25 показників, розбитих на 7 груп: економічний розвиток; нульова економіка; інноваційна економіка; енергоефективна та відновлювальна енергетика; низьковуглецева економіка; розумна економіка; просторово-ефективна економіка [2].

В результаті проведене дослідження визначило кілька проблем щодо методичного підходу до концепту циркулярності: недостатнє статистичне охоплення вихідних даних; відсутність поглибленого обґрунтування систем оцінки; відсутність однакового інструменту оцінки розвитку циркулярної економіки. Отже, необхідна розробка методичного інструментарію оцінки з більш широким охопленням спектра парадигми циркулярної економіки, ніж у існуючих інструментів, що забезпечує актуальну інтеграцію з реальними бізнес-практиками.

Тому, з нашої точки зору, в умовах масштабних матеріальних потоків, характерних для української економіки, є важливим не обмежуватися показниками використання відходів у відриві від системи

виробництва і споживання. Структура економіки багато в чому визначає кінцевий обсяг і структуру відходів, тому показники ресурсоємності різних галузей і їх частка у валовому продукті дозволять оцінювати вплив потенційних структурних зрушень на генерацію відходів і проводити порівняльний аналіз з відповідними показниками інших країн. У зв'язку з цим ми пропонуємо розглядати набір ключових індикаторів для циркулярної економіки в Україні для наступних напрямків:

- утворення та використання відходів виробництва і споживання;
- утворення твердих побутових відходів на душу населення, як індикатор ефективності споживання;
- ресурсоефективність економіки в цілому, включаючи матеріаломісткість в абсолютному вираженні і на одиницю ВВП;
- ресурсоефективність галузей економіки, включаючи матеріаломісткість за видами економічної діяльності, показники використання вторинних ресурсів в галузях економіки, втрати ресурсів в процесі виробництва.

Таким чином, для вимірювання динаміки і моніторингу процесу формування циркулярної економіки необхідно мати адекватну систему індикаторів. У цій сфері можливим підходом є розробка набору ключових індикаторів для циркулярної економіки України за чотирма напрямками. Для нової моделі економіки принципово важливо розраховувати індикатори ресурсоємності і матеріаломісткості різних галузей і їх частки у валовому продукті, що дозволить оцінювати вплив потенційних структурних зрушень на генерацію відходів і проводити порівняльний аналіз з відповідними показниками інших країн.

Список використаних джерел:

1. Гурьева М.А. Анализ методических подходов к оценке развития циркулярной экономики. *Экономические отношения*. 2019. Том 9. №4. С. 3155-3172.
2. Avdiushchenko A., Zając P. Circular Economy Indicators as a Supporting Tool for European Regional Development Policies. *Sustainability.* 2019. №11. P. 3025.
3. Eurostat.URL:https://ec.europa.eu/eurostat/web/circular-economy/indicators (Last accessed: 18.09.2020).

4. Geng Y., Fu J., Sarkis J., Xue B. Towards a national circular economy indicator system in China: an evaluation and critical analysis. *Journal of Cleaner Production*. 2012. №23. p. 216-224.
5. Verbeek L.H. A Circular Economy Index for the consumer goods sector, 2016. URL: https://dspace.library.uu.n (Last accessed: 18.09.2020).
6. WBCSD. URL: https://www.wbcsd.org/ (Last accessed: 18.09.2020).

Руденко Лілія Михайлівна
IV курс, спеціальність «Менеджмент», Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Горбась Ірина Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

Конкуренція на сьогоднішній день є невід'ємною частиною функціонування будь-якої сфери діяльності суспільства. З кожним роком її рівень зростає, переходить на новий щабель, підприємства ж у свою чергу намагаються зберегти та покращити свої конкурентні позиції.

Конкурентоспроможність підприємства в першу чергу базується на його порівняльних перевагах, стратегічності, адаптивності, системності та конкурентоспроможній продукції. Перевага над конкурентами підприємства може проявлятися в економічній, технологічній, культурній та соціально-політичній сферах, а також в якості, ціновій політиці товару чи послуги, рівні сервісу [3].

Серед внутрішніх факторів конкурентоспроможності слід виділити попит на продукцію, рівень експорту, конкурентоспроможність ресурсів, постачальників та технологічних розробок.

Одним із найголовніших факторів конкурентоспроможності, на мій погляд, є стратегічне направлення менеджменту та впровадження інновацій. Адже зараз на ринку у кожній ніші присутня шалена конкуренція, тому вона вийшла сьогодні на новий рівень. Скажімо, покупцю надається високоякісний товар за помірною ціною, якщо раніше, це можна було назвати конкурентною перевагою підприємства, то на сьогодні конкурентних переваг такого товару є недостатньо, бо існує ще ряд товарів в такому ж ціновому діапазоні з високою якістю.

Тобто, зараз такий товар буде конкурувати за іншими факторами. На мою думку, найбільшою перевагою буде володіти товар, що має певну концепцію, цінність, яка буде доноситися кінцевому споживачеві. Це може бути екологічна направленість, соціальна, можливо, культура. Така конкурентна перевага зараз є набагато сильнішою, аніж конкуренція в ціні.

Фактор впровадження інновацій є важливим у формуванні конкурентоспроможності, адже зараз боротьба за увагу споживача йде на рівні технологічності продукції і той, хто займає місце у новій ніші технологій має безперечну конкурентну перевагу.

Оцінка конкурентоспроможності складається з підрахунку низки показників, їх тлумаченні, розумінні та винесення висновків щодо подальшої стратегії розвитку підприємства [2].

Підходи до оцінки конкурентоспроможності мають бути максимально релевантними для подальшої реалізації відповідної стратегії. Показники оцінки слід враховувати як кількісні, так и якісні, які максимально чітко характеризують галузеву діяльність організації. Серед методів оцінювання конкурентоспроможності підприємства виділимо три основні, надамо характеристику та виокремимо їх переваги та недоліки (табл.1.1).

Таблиця 1.1
Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства

Метод	Характеристика	Переваги	Недоліки
Метод «4 Р»	Кількісна оцінка діяльності на основі даних за такими 4 факторами: ціна (price), продукт (product), місце продажу (place), просування (promotion)	За основними факторами діяльності кількісно дає змогу аналізувати та прогнозувати результати	Має суб'єктивність у підрахунках
SWOT-аналіз	Аналізуються сильні та слабкі сторони, загрози та можливості функціонування підприємства	Легкість у застосуванні та інтерпретації результатів, зрозумілість	Відсутність динаміки та зіставлення результатів
Метод експертних оцінок	Узагальнення думки низки експертів щодо певного аспекту діяльності	Наявність декількох точок зору та дискусії в ході прийняття рішення, швидкість реакції, легкість застосування	Суб'єктивний характер оцінки через думку експертів

Джерело: Складено автором на основі даних [1] [4]

Отже, для посилення конкурентних позицій підприємства на ринку слід об'єктивно оцінити фактори та елементи його

конкурентоспроможності. Результати такої оцінки застосовуються для подальших прогнозів діяльності та стратегії розвитку.

Література:

1. Драган О.І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти. Монографія. К.: ДАКККіМ, 2006. 160 с.
2. Клименко С. М., Омельяненко Т. О., Барабась Д. О., Дуброва О. С., Вакуленко А. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства: Навч. посібник /. К.: КНЕУ, 2008. 520 с.
3. Міждисциплінарний словник з менеджменту: навч.посіб./ Д.М.Черваньов, О.І.Жилінська, М.В.Петровський та ін./ за ред.Д.М.Черваньова, О.І.Жилінської. – К:. Нічлава, 2011 – 473 с.
4. Татар М.С. Вплив чинників зовнішнього середовища на конкурентоспроможність підприємств : навч. посіб. Х.: ХАІ, 2015. 79с.

Снігир Лариса Петрівна
кандидат економічних наук,
Ірпінський академічний ліцей
Національного університету
біоресурсів і природокористування
України

ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Проблема якості є найважливішим чинником, який сприяє підвищенню рівня життя населення, економічної, соціальної, а іноді й екологічної безпеки.

Якість – це комплексне поняття, до якого входять результати та ефективність різних підрозділів, починаючи від розробки стратегії і закінчуючи організацією самого виробництва. Однак найважливішою складовою всієї системи якості є, безпосередньо якість самої продукції.

Проблема забезпечення якості є дуже важливою для будь-якого підприємства, особливо для тих, які пов'язані з промисловістю. Тому в сучасних умовах підприємства приділяють багато уваги забезпеченню

високої якості своєї продукції через розробку та впровадження системи менеджменту якості продукції.

Для забезпечення найвищого рівня якості товарів, які виготовляються підприємствами необхідні такі компоненти: розробка стандартів якості, відповідність міжнародним стандартам, розподіл відповідальності за якість продукції, контроль над якістю робіт тощо.

Якість не може розглядатися окремо з позиції виробника і окремо з позиції споживача. Якість продукції не зводиться до окремих її властивостей, а пов'язана з об'єктом, як цілим, охоплюючи його повністю.

Якість продукції має дві групи компонентів: внутрішні і зовнішні. Внутрішні компоненти – це характеристики та властивості товару. До них відносяться термін служби, відсутність дефектів, технічні характеристики, дизайн, зручність у використанні тощо. Зовнішні компоненти – відповідність виробу смакам споживача, конкурентоспроможність [1, с. 65].

Удосконалення якості не може відбуватися хаотично та безсистемно. Тільки шляхом системного і комплексного, взаємопов'язаного існування технічних, організаційних, економічних і соціальних заходів на науковій основі можна чітко та стратегічно покращувати та вдосконалювати якість продукції в цілому [2, с. 150].

Сучасний менеджмент якості полягає в тому, що діяльність управління якістю не може бути ефективною після того, як продукцію вже було виготовлено. Ця діяльність повинна супроводжувати загальний процес виробництва продукції. Важливу роль також відіграє діяльність, що передує процесу виробництва.

На сьогоднішній день існує багато різних аспектів поняття, які характеризують термін якості. Кожен підхід по-своєму трактує зміст цієї категорії в залежності від об'єкта дослідження.

У зв'язку з різноманіттям аспектів поняття «якість» існує ще більша кількість сучасних трактувань категорії «якість», які прийнято об'єднувати в такі групи:

- якість, як абсолютна оцінка. В даному випадку, якість – це синонім переваги, досконалості. Однак досконалість – категорія абстрактна і суб'єктивна, тому це визначення якості не може лягти в основу вимірювання властивостей продукції;

- якість, як властивість продукції. Тут якість являється похідною від будь-якого вимірюваного параметрів продукту. Однак дане визначення є занадто вузьким через те, що воно не відображає корисність продукції для споживача;

- якість, як відповідність вартості. В цьому випадку поняття «якість» слід розуміти, як співвідношення продукції з її ціною;

- якість, як відповідність стандартам. Очевидно, що в цьому підході до розуміння якості увага приділяється ступеню відповідності продукту технічним стандартам і умовам, що включають цільові та допустимі значення тих чи інших параметрів продукції. У той же час технічні стандарти не мають ніякого значення, якщо вони не відповідають вимогам споживачів;

- якість, як ступінь задоволеності запитів споживачів.

Таким чином, ми бачимо, що жодне з визначень не вирізняється на практиці своєю значимістю і не може застосовуватися окремо від інших. До того ж, всі ці визначення обмежуються суб'єктивним сприйняттям серед споживачів.

Незважаючи на дану розхожість і багатогранність поняття якості, ще в 90-х роках було створено принципи управління якістю та керівництва щодо їх застосування.

Хоча дані принципи і розроблялися в рамках проекту міжнародного стандарту, було вирішено, що вони будуть надруковані та випущені у вигляди методичних роз’яснень на допомогу керівникам і менеджерам, щоб мати певну ясність щодо розробки і впровадження системи менеджменту якості.

Принципи управління якістю – це всебічне і фундаментальне правило або переконання, яке лежить в основі керівництва організацією і в основі її діяльності та спрямоване на довгострокову безперервну роботу щодо задоволенню потреб споживачів із одночасним урахуванням потреб усіх зацікавлених осіб та організацій.

Прийнято виділяти такі принципи:

- організація, орієнтована на споживача;

- організація повністю залежить від своїх споживачів, тому повинна передбачати всі потреби, виконувати всі вимоги і прагнути до перевищення очікувань;

- лідерство керівництва – керівники повинні забезпечувати єдність цілей, створювати і підтримувати продуктивно налагоджене внутрішнє середовище;

- залученість працівників – використання всіх навичок і здібностей працівників для досягнення єдиної мети;

- процесний підхід – допомагає більш ефективному функціонуванню підприємства;

- системний підхід – управління взаємопов'язаними процесами, як системою, що сприяє підвищенню результативності;

- безперервне вдосконалення – постійне вдосконалення повинно стати незмінною метою підприємства;

- прийняття управлінських рішень на основі фактів – постійний аналіз достовірних даних та інформації;

- взаємовигідні налогоджені стосунки з постачальниками – підприємство та його постачальники є взаємозалежними і не можуть один без одного [3, с. 11].

Однак, дані принципи, хоч і є наріжним каменем системи менеджменту якості, але для того, щоб впровадити цю систему, необхідно пройти кілька етапів побудови системи менеджменту якості.

Таким чином, процес розробки, впровадження та підтримки системи менеджменту якості в дієвому стані дуже складний. За часів ринкової економіки якість продукції почала мати велике значення як фактор, що допомагає прийняти рішення споживачеві. Тому все більше і більше підприємств прагнуть впроваджувати систему менеджменту якості на своїх підприємствах, адже це додає їм значення серед конкурентів, а також залучає нових клієнтів і споживачів.

Література:

1. Величко П.О. Якість менеджменту організації як одна з умов ефективного менеджменту / Міжнародний науковий журнал «Механізм регулювання економіки». 2014. Вип. 21(70). С. 60-69.

2. Вовк Н.Я. Методологічні підходи до оцінки якості менеджменту/ Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України, 2006. Вип. 16. С. 149-153.

3. Зав’ялова О.Т. Якість управління підприємством та напрями її підвищення / Економічний форум, 2013. №11. С. 7-12.

Череп Анастасія Олексіївна
студентка, Нікопольський коледж Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Римарь Ірина Іванівна
викладач другої кваліфікаційної категорії, Нікопольський коледж Дніпровського державного аграрно-економічного університету

РОЗВИТОК МАРКЕТИНГУ У СОЦМЕРЕЖАХ

Розвиток майданчиків соціальних мереж. Першою функцією соціальних мереж було створення онлайн-зв'язків. На сьогоднішній день соцмережі вже змінили свій напрямок розвитку. Вони є онлайн-представництвом людини. Багато розробок користуються величезним попитом: пошук інформації, зберігання та редагування файлів, можливість ведення блогу, спільноти і т.д. Для багатьох соцмережі стали майже синонімом інтернету, особливо в період пандемії. Це хороше підґрунтя для маркетологів.

Соціальний маркетинг або ж Social Media Marketing (SMM) — це новий і перспективний спосіб просування товарів та послуг за допомогою всіх доступних на сьогоднішній день соціальних медіа, що має кінцевою метою збільшення обсягу продажів. Правильне і розумне використання SMM дозволяє ознайомити цільову аудиторію з брендом (товаром, послугою), привернути увагу до діяльності компанії, аналізуючи ринок, тенденції, потреби аудиторії, намагаючись задовільнити запити клієнтів, використовуючи можливості компанії та прогрес у інструментах веб-аналітики [1].

Принцип роботи. За даними станом на 29 жовтня 2020 року, відповідно до результатів дослідження, близько 5,2 мільярда людей у світі

мають мобільні телефони, понад 4,66 мільярда користуються інтернетом, а більш ніж 4 мільярди активно використовують соціальні мережі [4].

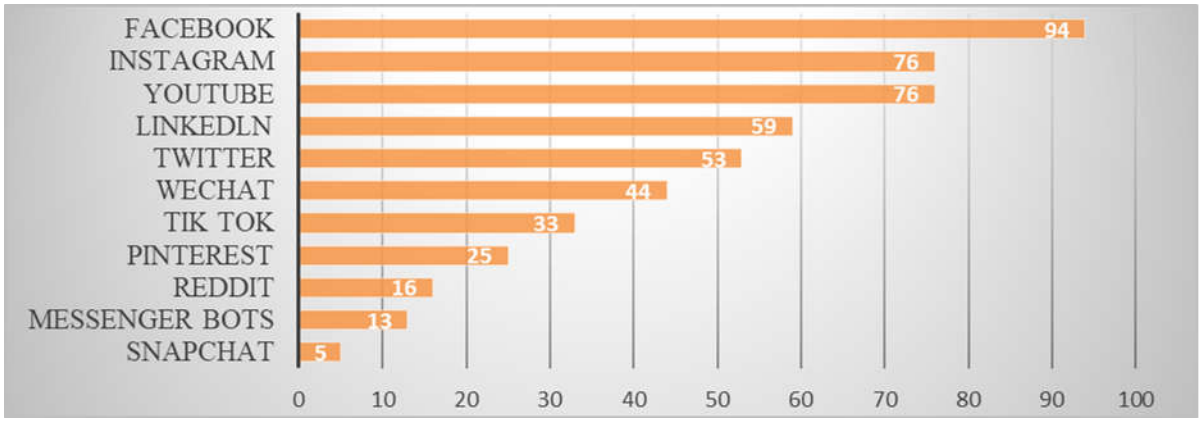

Загальновживані платформи соціальних медіа [3]

Яка саме соціальна мережа буде доцільною для конкретного бізнесу залежить від того, який продукт або послуга просувається, і хто є цільовою аудиторією [1].

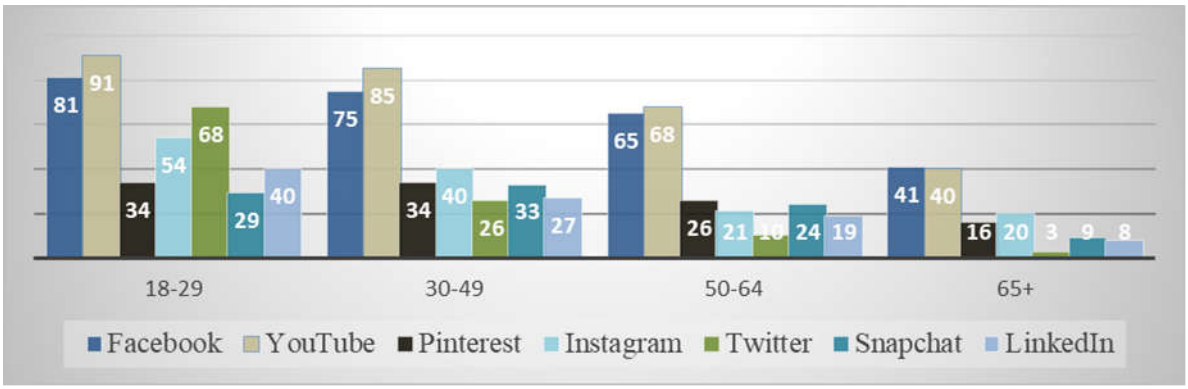

Використання соціальних медіа за віком (Статистика США 2021 року) [2]

Доведено, що інтернет-спільноти в соціальних мережах часто формуються на основі культурних факторів. Цільова аудиторія цифрових комунікацій - це коло людей, які роблять подібні запити в пошукових системах. Існують такі цифрові маркетингові комунікації: RTB (торги в реальному часі); перенацілювання; SMM (маркетинг у соціальних мережах); SMO (оптимізація соціальних мереж); SEO (оптимізація пошукових систем); SEM (маркетинг в пошукових системах).

Для визначення цільової аудиторії можна використовувати метод «5W»: *Що?* Найменування товару/послуги - світлодіодні лампочки. *Хто?* Клієнт - власники магазинів, продавці. *Чому?* Мотивація покупки - хороша націнка на товар, зручна форма замовлення, швидка доставка.

Коли? Потреба в товарі - за потребою, з огляду на попит кінцевого покупця. *Де?* Місце здійснення покупки - сайт виробника, особистий інтернет-кабінет [5].

Відповідні продукти для SMM: прямі продажі; розкрутка бренду; репутаційний маркетинг (підвищення ступеня довіри до компанії або зниження негативного сприйняття користувачів); залучення користувачів на свій інтернет-ресурс.

Переваги маркетингу в соцмережах: використання можливостей для таргетингу; можливість виходу на міжнародний ринок; поширення інформації в геометричній прогресії; побудова взаємовідносин із громадськістю; формування лояльності цільової аудиторії до компанії; забезпечення розуміння ринку; сприяння діловому партнерству і покращення продажів, заощадження витрат.

Аналіз особливостей та перспектив розвитку соціального медіа маркетингу дозволяє виділити основні проблеми, з яким зіштовхується ця галузь знань: в українському законодавстві не передбачено законів, які б регулювали правила публікації онлайн-контенту в соціальних мережах; ризик втрати прихильності споживачів через відсутність компетентного спеціаліста з SMM; неправильний вибір контенту; у соціальних мережах існує можливість оперативно ділитися своїми враженнями, у тому числі негативними; ризик нерезультативного витрачання грошових ресурсів та часу, спричинений неправильним виокремленням цільової аудиторії; відсутність миттєвого результату.

Отже, робимо висновки, сьогодні соціальний маркетинг сучасний та цікавий інструмент, який активно розвивається та набуває популярності в сфері бізнесу. На жаль, SMM ще не зовсім розвинений в нашій країні, тому він має деякі проблеми та недоліки в своєму розвитку і головним завданням для маркетологів стає покращення якості та ефективності цієї сфери діяльності.

Література:

1. Блог про маркетинг ActualMarketing
2. https://uk.wizcase.com/author/john-bennet/
3. 2020 Social Media Marketing Industry Report
4. https://suspilne.media/74631-onlajn-2020-ak-pandemia-vplinula-na-onlajn-koristuvanna/
5. https://ideadigital.agency/osnovni-metodi-segmentatsiyi-auditoriyi/

Мямлін Владислав Віталійович
доктор технічних наук, професор
Дніпровського національного
університету залізничного
транспорту імені академіка
В. Лазаряна

АКСІОМАТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ТЕОРІЇ ВИСОКОЕФЕКТИВНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Дана стаття написана в рамках нового економічного напряму, пов'язаного з «Теорією високоефективної національної економіки». Основні принципи цієї Теорії дозволяють здійснювати високопродуктивну «економіко-фінансову» діяльність в державі без додаткових емісій, тобто з постійною грошовою масою в обігу. Дана Теорія знаходиться поза площиною традиційних економічних теорій, побудована на зовсім інших принципах функціонування і являє собою потужне економічне «ноу - хау», що виключає інфляцію та всі інші негативні фактори, властиві сучасній економіці [1-6].

В основі даної теорії лежить ряд аксіом, суворе дотримання яких дозволяє створити нову економічну реальність, що сприятиме колосальному зльоту виробництва в країні та різкому поліпшенню рівня життя громадян.

Аксіома 1. Вся безліч предметів праці, з яких в подальшому можуть бути виготовлені товари, надана людству безкоштовно (Природа вартості не створює).

Аксіома 2. Тільки за допомогою людської праці з предметів праці можуть бути отримані товари (вартість товару створюється лише людською працею).

Аксіома 3. Прибутку в Природі немає (маса планети Земля не змінюється). І в економіці його не повинно бути (Закони збереження: речовини, енергії, руху, інерції). Праця з виготовлення товару, коштує

рівно стільки ж, скільки коштує сам товар. Зарплата не несе витратний характер, а є потенційною умовою купівлі товару.

Аксіома 4. Головною метою підприємства є не отримання прибутку, а випуск товарів, що задовольняють потреби населення та держави.

Аксіома 5. Гроші є тільки посередником при обміні товарів (продаж та купівля грошей за гроші неможлива).

Аксіома 6. Гроші належать державі. Людям і підприємствам можуть належати тільки результати праці. Грошима вони можуть тільки тимчасово користуватися для купівлі та продажу товарів.

Враховуючи дані аксіоми, розглянемо ситуацію в мікроекономіці на рівні підприємства. Нехай є підприємство ***А*** з випуску якоїсь продукції. Підприємство ***А*** є відокремленою виробничою одиницею, яка веде самостійну господарську діяльність. Підприємство ***А*** має засоби виробництва у вигляді будівель, споруд, технологічного обладнання та машин, а також необхідний трудовий колектив виконавців. Для того, щоб підприємство ***А*** випустило продукцію, необхідно, щоб воно придбало у сторонніх організацій (підприємства-постачальники ***Б, В, Г, Д***, ...) необхідні сировину, матеріали, запчастини, енергоресурси тощо, а також отримало деякі послуги. Після того, як воно все це отримає, за допомогою праці свого трудового колективу, воно виготовить необхідну продукцію (товар) для реалізації. Нічого іншого, крім можливості праці своїх виконавців на своїх власних площах і устаткуванні у підприємства ***А*** немає. Будемо вважати, що спочатку у підприємства ***А*** є кошти, щоб закупити все необхідне для виробництва партії товару. Якщо у нього таких коштів немає, то будемо вважати, що воно може для цих цілей взяти безвідсоткову позику в державному банку (оплата за позику проводиться тільки за супровід позики).

Введемо декілька понять, що дозволять більш глибше зрозуміти сенс, пропонованих інновацій. Витрати, понесені підприємством для закупівлі всіх складових, необхідних для виробництва товарів, будемо називати **«собівартістю» (СВ).** Витрати зовнішнім постачальникам - це екзогенний показник. По суті справи, це частка зарплати постачальників (див. аксіоми).

Таким чином, **«собівартість»** показує, скільки підприємству необхідно витратити грошей, щоб приступити до випуску товарів. Щоб отримати **«тобівартість» (ТВ)** - відпускну ціну товару, необхідно до

«собівартості» додати **«грошовий еквівалент праці» (ГЕП)**. (**ТВ=СВ+ГЕП**). (**ГЕП**) - це ендогенний показник, який складається з оплати праці всіх працівників підприємства **(ЗП)** та **«частки держави» (ЧД)**. (**ГЕП = ЗП + ЧД**). Так як в даній схемі немає прибутку, то оподаткування здійснюється іншим шляхом. За те, що держава забезпечує підприємству безвідсоткові позики, вона завжди отримує від підприємства свою частку (більше ніяких податків немає). Ця частка може коливатися, але становить приблизно половину від **(ЗП)** працівників підприємства. Після надходження грошей за проданий товар **(ТВ)**, здійснюється виплата заробітної плати **(ЗП)** та одночасно сплачується податок **(ЧД)**. Після цього закуповуються необхідні для виробництва товарів речі та цикл повторюється.

Рисунок – Розподіл грошей, отриманих від продажу товарів:

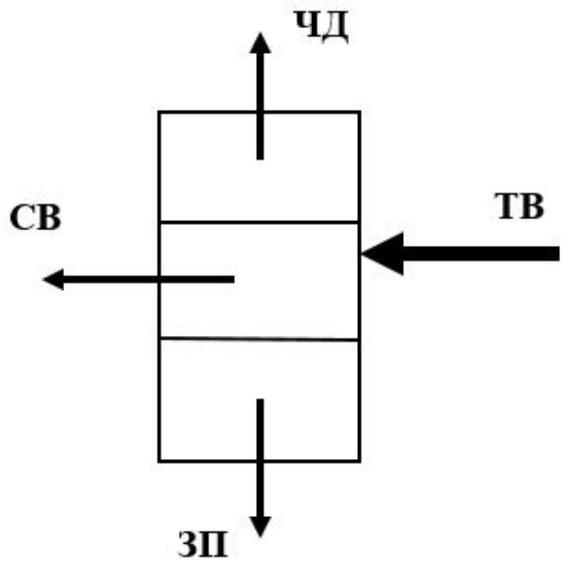

ТВ – тобівартість;

СВ – собівартість;

ЧД - частка держави (податок);

ЗП - заробітна плата робітників підприємства; стрілками показані грошові потоки, які надходять на підприємство та покидають його.

Таким чином, ми отримуємо «збалансовану» або «симетричну» економіку, при якій вартість, виготовлених товарів, завжди відповідає кількості коштів, що спрямовуються на споживання цих товарів. При існуючій же моделі економіки, ми маємо справу з постійною нестачею грошей для закупівлі товарів, внаслідок того, що сума зарплат та пенсій завжди менше, ніж вартість вироблених товарів. Між ними стоїть така улюблена економістами псевдокатегорія як «прибуток», яка насправді створює дисбаланс між зазначеними величинами, що врешті-решт призводить до емісії додаткових грошей, інфляції, а потім - до кризи.

Імітаційне моделювання даної ситуації на комп'ютерах показало дуже велику ефективність такої моделі. Крім того, національна економіка стає повністю незалежною від яких би то не було випадкових інвесторів та

міжнародних фондів. Таким чином, вихідні положення, прийняті в основі «Теорії високоефективної національної економіки», є правильними і можуть бути використані при проведенні відповідних економічних реформ в державі.

Література:

1. Мямлин В. В. Существующая прибыльно-финансовая модель хозяйствования - основная причина кризиса мировой экономической системы и краха финансовой системы. *Вісник Дніпропетр. нац. ун-ту залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна*. 2008. Вип. 25. Дніпропетровськ : ДНУЗТ, 2008. С. 241-247.

2. Мямлин В. В. Теория бесприбыльной альтернативной экономики как основа нового экономического мировоззрения. *Вісник Дніпропетр. нац. ун-ту залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна.* 2009. Вип. 26. Дніпропетровськ : ДНУЗТ, 2009. С. 222-230.

3. Мямлин В. В. К вопросу о категории прибыли. *Вісник Дніпропетр. нац. ун-ту залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна*. 2010. Вип. 29. Дніпропетровськ : ДНУЗТ, 2010. С. 268-279.

4. Мямлін В. В., Мямлін С. В. Істина сутність категорії «прибуток» та її негативний вплив на розвиток економіки. *Світ економічної науки. Вип. 11*: зб. тез Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Тернопіль, 19.02.2019 р.). С. 46-51.

5. Мямлин В. В., Мямлин С. В. Основные научные принципы создания высокоэффективного экономико-финансового «механизма» в государстве. *Независимое исследование с позиций IT-технологий: монография*. Киев-Днепр : Монолит, 2019. С. 40-58.

6. Мямлін В. В., Мямлін С. В. Як Україні запустити потужний економічний «двигун»? *Світ*, 2018. № 3-4. С. 3.

Руденко Вікторія Василівна
кандидат економічних наук,
Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний
економічний університет імені
Вадима Гетьмана»

ФУНКЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Наразі одним із дискусійних питань у фінансовій науці є питання функціонального призначення фіскальної політики. Зазначене пов'язано з тим, що правильне визначення й обґрунтування функцій фіскальної політики має не лише теоретичне, а й практичне значення для розвитку держави, адже визначає вибір відповідної фіскальної доктрини.

Українські науковці при розгляді функцій фіскальної політики пов'язують їх із функціями, які виконують її ключові елементи – бюджет і податки, а саме [1, с.19; 2, с.451]:

1) фіскальна функція, що передбачає формування та мобілізацію доходів бюджету, насамперед, завдяки податкам;

2) розподільна функція, яка полягає у перерозподілі вартісних пропорцій валового внутрішнього продукту;

3) регулювальна, що характеризується впливом на вартісні пропорції виробництва й споживання валового внутрішнього продукту;

4) контрольна, яка виконується завдяки тому, що податки і бюджет віддзеркалюють відтворювальний суспільний процес, виявляють економічні пропорції, відхилення від рівноваги тощо;

5) соціальна, що передбачає підтримку соціальної рівноваги у суспільстві завдяки зміні співвідношення між доходами окремих верств населення;

6) економічна, яка відображає вплив на суспільне відтворення, тобто будь-які економічні процеси в державі

Зарубіжні науковці при визначення функцій фіскальної політики базуються на функціях фіскальної держави, а саме [3, с.14-16; 4, с.51]:

1. Алокаційна функція, яка полягає в тому, що органи державної та місцевої влади використовують доходи й видатки бюджету для розподілу виробничих факторів з метою створення суспільних благ. Ця функція заснована на переведенні виробничих факторів з приватного сектора в державний, а потім їх розподілі в державному секторі.

2. Розподільна функція, яка передбачає розподіл суспільного доходу через бюджет між окремими категоріями населення, галузями національної економіки та територіальним утвореннями. Через бюджет суспільний дохід розподіляється відповідно до того, що суспільство вважає справедливим і неупередженим, тому у приватного сектора вилучаються доходи (у формі податків), а потім спрямовуються у сферу виробництва суспільних благ, таких як державне управління, судова влада, безпека або громадський порядок.

3. Стабілізаційна функція, яка передбачає вплив на діловий цикл через згладжування амплітуди циклічних коливань економіки у середньостроковому періоді. Зазначена функція дозволяє розділити фіскальну політику на пасивну, пов'язану з функціонуванням автоматичних стабілізаторів, та активну, пов'язану з дискреційними заходами органів державної та місцевої влади.

Враховуючи те, що в сучасних умовах під поняттям «фіск» розуміють державну казну (бюджет) [5, с.262], ми вважаємо за необхідне виокремити такі основні функції фіскальної політики:

1) мобілізаційна, яка характеризує процес формування доходів бюджету та створення матеріальних умов для функціонування держави;

2) розподільна, яка є логічним продовженням мобілізаційної функції, адже формування бюджету завжди супроводжується його подальшим використанням шляхом розподілу відповідних фінансових ресурсів на забезпечення головних функцій держави;

3) регулювальна, яка обумовлює вплив через фіскальні важелі на розвиток галузей національної економіки, територіальних утворень і окремих громадян. При цьому, на наш погляд, виокремлювати економічну або соціальну функцію недоцільно, адже власне регулювання чинить значний вплив на соціально-економічні процеси через стимулювання (або стримування) пропорцій виробництва та споживання валового внутрішнього продукту.

Таким чином, аналіз поглядів українських і зарубіжних вчених на

сутність функцій фіскальної політики дав можливість з'ясувати, що зміст і специфічне призначення фіскальної політики держави знаходить своє призначення не в існуванні значної кількості функції, а в органічному поєднанні трьох основних − мобілізаційної, розподільної та регулювальної.

Література:

1. Захожай К. В. Роль, функції та завдання державного бюджету України в сучасному суспільно-економічному просторі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. №2. С. 15-22.

2. Тімарцев О. Ю. Розвиток функцій податків у сучасних умовах. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. №3 (153). С. 448-454.

3. Dynus M. Polityka fiskalna. Toruń : TNOiK, 2007. 128 p.

4. Spychala J., Spychala M. Realizacja polityki fiskalnej w warunkach kryzysu gospodarczego. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Dlugosza w Czsstochowie. Pragmata tes Oikonomias*. 2015. №9. Pp. 49-58.

5. Грузков И. В., Дотдуева З. С., Довготько Н. А. и др. Словарь-справочник по экономической теории : учеб. пособ. для студ. сельскохоз. вузов / под общ. ред. О. Н. Кусакиной. Ставрополь : ООО ИД ТЭСЭРА., 2014. 380 с.

Караван Наталія Анатоліївна
кандидат економічних наук, декан факультету менеджменту, економіки, соціології та філології, Дніпровський державний технічний університет

Моспан Катерина Андріївна
здобувач вищої освіти, Дніпровський державний технічний університет

АНАЛІЗ РОБОЧОЇ СИЛИ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Наявне населення Дніпропетровської області станом на 1 січня 2020 року становило 3176,7 тис.осіб, що складає 7,6 % від наявного населення України. У міській місцевості мешкає 2668,8 тис.осіб. Постійне населення Дніпропетровської області становить 99.9% від наявного (99,6% Україна в цілому). Постійне населення Дніпропетровської області за статтю розподіляється наступним чином: жінки – 54,3 %, чоловіки – 45,7%.

Схема формування робочої сили (РС) України та Дніпропетровської області наведена на рис. 1.

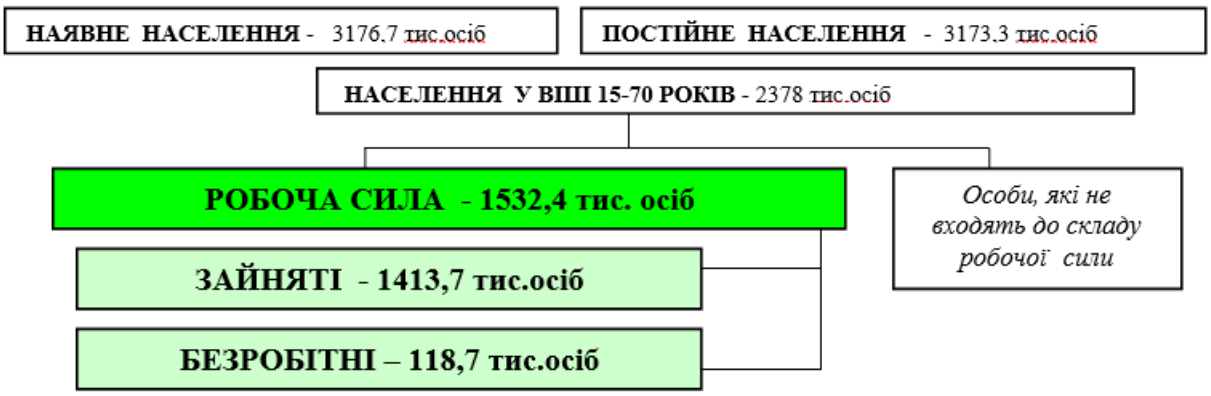

Рис. 1 Формування робочої сили Дніпропетровської області

Відповідно до загальноприйнятої методології до складу РС входять особи, які безпосередньо зайняті у суспільному виробництві, так і безробітні. При цьому для оцінки РС використовують наступні показники: рівень зайнятості, рівень участі населення у робочій силі та рівень безробіття. Їх розрахункові значення наведені у таблиці 1.

Таблиця 1 Порівняння показників оцінки РС

Найменування показника	*Україна*	*Дніпропетровська область*	*Відхилення*
Рівень участі населення у РС, %	63,4	64,4	+1,0
Рівень зайнятості, %	58,2	59,4	+1,2
Рівень безробіття, %	8,2	7,7	-0,5

За результатами аналізу, протягом 2010-2019 рр. рівень використання РС Дніпропетровської області коливався у інтервалі 58,0% - 62,1 % та стабільно перевищував загальнонаціональний рівень (див. рис. 2).

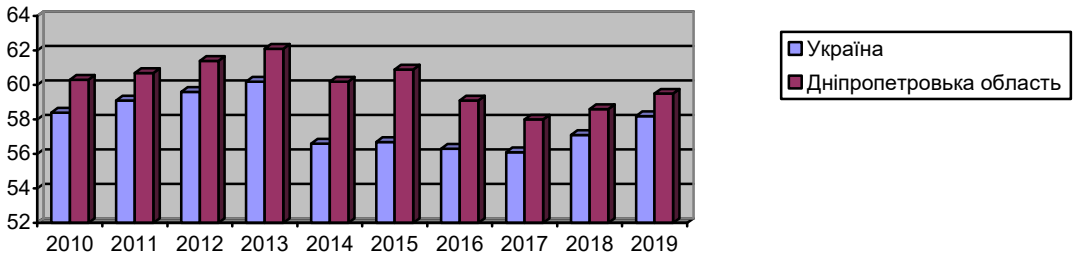

Рис. 2 Динаміка рівня зайнятості населення за 2010-2019 рр

Зайняте населення Дніпропетровської області розподілено переважно за наступними видами економічної діяльності: оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів 372,8 тис. осіб; промисловість - 345,0 тис.осіб; сільське, лісове та рибне господарство – 107,2 тис.осіб; освіта – 104,2 тис. осіб. В цілому такий розподіл відповідає загальнонаціональному рівню, але, водночас, має свої особливості. Наприклад, частка населення Дніпропетровської області, зайнятого у промисловості становить 24,4%, а в цілому по Україні 14,8%.

Таким чином, показники використання РС Дніпропетровської області в цілому перевищують їх загальнонаціональний рівень.

Література:

1. Інформаційні матеріали Головного управління статистики у Дніпропетровській області // Режим доступу: http://www.dneprstat.gov.ua/statinfo/rp/

2. Інформаційні матеріали Державної служби статистики України // Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

Laponoh Danyil Vitalievich
postgraduate student, Kharkiv National Automobile and Highway University

Scientific supervisor: Shevchenko Inna Yuriivna, Doctor in Economics, Associate Professor, Kharkiv National Automobile and Highway University

CONCESSIONS IN THE TRANSPORT SERVICES MARKET: FOREIGN EXPERIENCE AND UKRAINIAN PRACTICE

Infrastructure facilities that are strategically important for maintaining national security and the functioning of the economy and society are under state control. At the same time, government institutions are able to distribute the roles of consumer and producer representatives between different structures [1].

On the basis of the separation of buyer and supplier functions, so-called quasi markets are formed, which contributes to an increase in the quality of services provided [2].

The most widespread types of public-private partnerships in Western countries at present include contracts with private firms for the supply of goods and services, the responsibility for meeting the needs of which lies with the public sector, concessions, joint ventures, involving the share participation of private capital in state-owned enterprises. The optimum ratio of public and private capital participation in the realization of property rights is observed in concession projects.

Concessions are the transfer to the concessionaire of an object of state or public property for construction, modernization, operation, management and maintenance on contractual terms and conditions. The main advantage of concessions in transport infrastructure is considered to be the fact that it is an effective mechanism of management of state assets [3].

Using the mechanism of concession the state can attract not only funds of private investors, but also advanced management technologies, human and organizational resources of business, ensuring high quality of work [4].

Concessions contribute greatly to the spread of transport in developing countries.

Table 1 shows official statistics on the implementation of concession projects. The leading positions are occupied by BOT, BTO and greenfield concessions.

Table 1

Transportation projects with private business in developing and transition countries in 2005-2019 [2]

Indicators	BOT	BTO	Greenfield projects (BOO)	Service contracts and leases	Other	Total
Quantities	434	59	280	54	2	829
Accumulated investments, million $	77547	7392	56191	129	650	141259

BOT: Build, Operate and Transfer. The concession company builds and operates the infrastructure as a user during the concession period, at the end of which the facility is returned to the state.

BTO: Build, Transfer and Operate. The concessionary company builds the infrastructure object and transfers it to the state ownership immediately after the completion of the construction phase. After the object is accepted by the state, it is transferred to the concession company, which does not have the right to own the object, in accordance with the concession agreement.

BOO: Build, Own and Operate, or greenfield project. The concession company builds the infrastructure and operates it under the rights of ownership and use. The concession period is not fixed.

Lease contract: an infrastructure facility is built by the state without the participation of the lessee, who, if national law allows, may invest in the facility. The lessee is responsible for its maintenance, receives a fee from the users and transfers part of it to the state (rent) in order to compensate it for the investment it has made.

Service contract: its main feature is that the concessionaire receives from the state for the management and maintenance of an already completed facility and does not make investments. In some cases, it is close to leasing [5-6].

BOT, BTO and greenfield concessions account for 79% of the total number of projects and 96% of all investments in this transportation industry. Joint ventures accounted for 10% of the projects totaling only $711 million. The remaining projects were management contracts that did not involve private business investment (8 projects, or 11% of the total).

In the regional structure, traditional concessions are predominantly found in Latin America, greenfield projects in East Asia, and joint ventures in Brazil, Chile and China.

At the stage of formation of market relations, Ukraine, which is the owner of most of the objects of transport infrastructure, was not able to provide a normal reproduction process and adequate to the growing needs of the economy and society of the level of functioning of the transport complex. In developed countries, on average 4% of the budget falls on the transport industry, in some developing countries − up to 8%. In Ukraine this figure is only 2%.

In the conditions of shortage of funds for infrastructure development it is the mechanism of concession that can provide the most effective use of Ukraine's transit potential. Without attracting private sources of financing it is impossible to ensure the implementation of socially significant projects, the concentration of government agencies on administrative functions, improving the efficiency of projects, reducing government risks, attracting the best management personnel and efficient operation of state property.

Thus, in most countries, the limited financial, primarily investment, capabilities of the state and the existing management system do not allow the transport infrastructure to function at the level necessary for reproduction processes and meeting the growing needs of the economy and society. The most important condition for maintaining and developing this sector and improving the quality of its services is the search for and attraction of additional non-traditional sources of financing, primarily on a concession basis. Successful concession activity is possible only if there is a legal framework capable of ensuring equal partnership relations between the state and business, if necessary, of protecting public interests and ensuring transparency of the concessionaires' work.

The economic potential of concessions in our country is quite high. Concession policy of Ukraine in the field of transport infrastructure reform should take into account the need to both modernize existing facilities and build new ones.

References:

1. European PPP Expertise Centre. EPEC – Library. Access mode: http://www.eib.org/epec/library/index.htm#Market_Updates
2. European PPP Expertise Centre. Review of the European PPP Market in 2018. Access mode: https://www.eib.org/attachments/epec/epec_market_ update_ 2018_en.pdf
3. Gerrard, M. (2001). What are public-private partnerships, and how do they differ from privatizations. *Finance & Development*, *38(3):* 45-51.
4. Grimsey, D., Lewis, M. (2002). Evaluating the Risks of Public Private Partnerships for Infrastructure Projects. *International Journal of Project Management*, *20:* 107-118.
5. Kappeler, A. (2013). PPPs and their Financing in Europe: Recent Trends and EIB Involvement. European Investment Bank.
6. West Coast Infrastructure Exchange (WCX). Brochure. Access mode: http://westcoastx.com/about/brochure.html

Maksurov Alexey Anatolevich
PhD in Law, Professor, Kiev National University named after Taras Shevchenko

COORDINATION IN THE PUBLIC SERVICE SYSTEM OF THE REPUBLIC OF ESTONIA

The coordination mechanism is actively used in the civil service system of the Republic of Estonia [1; 112]. As provided in § 63. “Salary guide” Civil Service Act (Passed 13.06.2012 RT I, 06.07.2012, 1 Entry into force 01.04.2013, §§ 108-110 and 136 entered into force 16.07.2012) [2] “(4) The Minister and the Secretary of State shall establish, in accordance with the provisions referred to in paragraph 10 (1) of Article 5 of this Law and are coordinated with the Ministry of Finance, respectively, the salary guidelines for the Ministry and the Government Office and the government body of the Ministry in the area. The Salary Manual of the Office for Gender Equality and Equal Treatment is administered by the Gender Equality and Equality Commissioner in coordination with the Ministry of Finance. ”

In § 108. "Implementation of §§ 7 and 63 of this Act" it is determined that "(2) The Minister in charge of the district shall establish by regulation a timetable for the authorities in order to represent and agree on the composition of personnel and the management of the salaries of the authorities. The scheduling takes into account the amount of authority and staffing required, and the time spent on training and coordination. [RT I, 29.06.2014, 109 - entry into force 01.07.2014, on the basis of subsection 107 (4) of the Government of the Republic Act the words "Minister of Finance" have been replaced with the words "minister responsible for the area ”from 1 July 2014.]

In clause 3, it is indicated that the Ministry of Finance reviews the composition of the personnel and the salary guidelines specified in part 1 of this

article within two months from the date of submission of the composition of the personnel and the salary guidelines and approves or refuses to approve it for a valid reason. Clause 4 specifies that the new staffing and salary guidelines agreed with the Ministry of Finance will enter into force simultaneously with the Civil Service Act. Clause 8 stipulates that the Ministry is not required to submit personnel information and salary guidelines for security agencies to the Ministry of Finance for coordination. [RT I, 06.07.2012, 1 - entry into force 16.07.2012] ".

However, coordination is also observed in the legal regulation of the labor market. As follows from § 21. "European Works Council Agreement" Community-scale Involvement of Employees Act (RT I 2007, 22, 112 - entry into force 23.03.2007; Passed 12.01.2005 RT I 2005, 6, 21 Entry into force 11.02 .2005) [3] “The agreement between the special negotiating body and the central management on the establishment of the European Labor Council must be in writing and must contain at least the following conditions: coordination of the information and consultation procedure with the European Works Council with the representative body of Estonian workers, taking into account their competence and activities, as well as that information and consultation take place at an appropriate level and cover issues of a transnational nature.

Literature:

1. Maksurov A.A. Coordination in legal systems of the countries of Europe. Part II. Monograph - M .: Rusays, 2018. – 156 p.
2. Civil Service Act (Passed 13.06.2012 RT I, 06.07.2012, 1 Entry into force 01.04.2013, §§ 108-110 and 136 entered into force 16.07.2012) // https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/515122016001/consolide
3. «European Works Council Agreement» Community-scale Involvement of Employees Act (RT I 2007, 22, 112 - entry into force 23.03.2007; Passed 12.01.2005 RT I 2005, 6, 21 Entry into force 11.02.2005) // https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/505052017004/consolide

Романашенко Ірина Олександрівна
магістр І курсу, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Романашенко Марина Олександрівна
студентка IV курсу, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Науковий керівник: Дуюнова Тетяна Василівна, доктор економічних наук, доцент, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Словосполучення «правова держава» не можна визначити юридично точним, тому що державу не можна уявити без права. Право і держава виникають майже одночасно, розвиваються у тісному взаємозв'язку. Право – одна з ознак існування держави. Ідеї правової держави не поглинають усіх інших характеристик держави. Вони акцентують увагу на засадах (рівності, свободи, справедливості) здійснення соціальних відносин, у тому числі і державних [5; ст.112-113].

Розвиток правової соціальної державності виявляється через втілення в реальність таких головних принципів правової держави, як: переважання права і верховенство правового закону; обмеженості держави правами і свободами людини; поділу влади [3].

Зараз в історії нашої країни відбуваються події, які призвели до масштабних перебудов у всіх сферах суспільної життєдіяльності - політичної організації, економіці, соціальній структурі, громадській думці. Головними орієнтирами подальшого розвитку є обрані ідеали демократичної, соціально-правової держави з усіма властивими їм

характеристиками і громадянського суспільства, заснованого на вільних ринкових відносинах, різноманітність та рівності всіх форм власності, свободи самовизначення та ініціативності громадян, соціальної солідарності.

Становлення і розвиток Української суверенної демократичної, правової держави і українського права мають здійснюватися на міцній основі, з узагальненням і використанням як власного, так і зарубіжного досвіду державотворення і плавоутворення та досягнень вітчизняної і зарубіжної правової думки [2].

Прийнята п'ятою сесією Верховної Ради України нова Конституція проголосила нашу державу правовою, де в статті 1 закріплюється положення, що «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава», а в статті 3 проголошується, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю… права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [1]. У даному випадку йдеться про ідеал, досягти якого – мета Української держави.

Верховенство права у суспільстві – основний принцип правової держави. Він зумовлює і інші його принципи, зокрема підпорядкування закону самої держави та її органів, посадових осіб, інших організацій, громадян.

У прийнятій Конституції України критерієм закріплення основних прав та свобод громадян міжнародні стандарти, загальновизнані принципи й норми міжнародного права, зафіксовані, зокрема в Статуті ООН, Загальній декларації прав людини, Пакті про громадянські та політичні права, Паризькій хартії для нової Європи.

Побудова правової держави неможлива і без чіткого розмежування повноважень між різними гілками державної влади. В Україні законодавча влада належить парламенту – Верховній Раді України. Виконавчу здійснюють Президент, Кабінет Міністрів України, Рада міністрів Республіки Крим, органи державної виконавчої влади (центральні, місцеві та Республіки Крим), судову владу доручено здійснювати судовим органам – Конституційному Суду України, загальним, військовим, арбітражним судам. Верховна Рада приймає закони та здійснює контроль за їх виконанням; виконавчі органи займаються організацією проведення

їх у життя; суди здійснюють правосуддя (шляхом вирішення кримінальних, цивільних, господарських та інших справ).

Важливим у плані побудови правової держави є також створення ефективного механізму охорони прав особи. На сьогодні в Україні діють Кримінально-процесуальний, Цивільний процесуальний та Арбітражний процесуальний кодекси, які передбачають процедуру звернення до суду за захистом порушених прав [4].

Аналіз ознак правової держави та напрямів її формування засвідчує, що, хоч у чинній Конституції Україна проголошена правовою державою, насправді це положення є дещо декларативним. Тому, незважаючи на певні здобутки в справі побудови правової держави, нам необхідно ще докласти чимало зусиль для вирішення цієї проблеми.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996р. Дата оновлення: 01.01.2020р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

2. Політична культура демократичного суспільства: стан і перспективи в Україні: *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 26-27 лютого 1998р.* К.: Гнозис. 1998. 226с.

3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (енциклопедичний курс). *Видавництво «Еспада»*. 2005. 656 с.

4. Тацій В. Людина і правова держава: проблеми взаємовідносин і взаємодії. *Вісник Академії правових наук*. 2008. № 2 (53). С. 3-12.

5. Теорія держави і права: Навч. посіб . А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та ін.: За ред. С.Л. Лисенкові, В.В. Копейчикова. К.: Юрінком Інтер, 2003. С. 358-364.

Мокряк І.М.
студент 658Мз, юридичний факультет, Чорноморський Національний Університет імені Петра Могили

Науковий керівник: Стратонов Василь Миколайович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного та адміністративного права та процесу, Чорноморський Національний Університет імені Петра Могили

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ОТРИМАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

На сьогоднішній день система безоплатної правової допомоги стикнулась із великим навантаженням, так як кількість звернень достатньо зросла за період 2020 року і враховуючи це зараз кількість працівників, яких недостатньо в центрі і які не в змозі справитись з поставленим завданням. З початку створення системи взагалі не існувало центрів, але був директорат з надання безоплатної правової допомоги при Міністерстві Юстиції у місті Києві, який функціонував як дорадчий орган.

Окрім того, великою проблемою вважається проблема програмного забезпечення, адже воно є необхідним для полегшення роботи працівників. Працівники системи БВПД у свою чергу отримуючи необхідну базу повинні розуміти, як працювати із новою системою і як проводити консультацій із клієнтами.

Також, слід виокремити порядок дотримання процедури призначення безоплатної вторинної правової допомоги. В цьому процесі важливими є терміни призначення адвоката або працівника центру

правової допомоги. При написанні заяви слід враховувати категорію осіб, якій відповідає суб'єкт надання безоплатної вторинної правової допомоги, так як частіше за все більшість суб'єктів не підпадають під категорію осіб для надання БВПД. Категорія, що підпадає під надання БВПД – це особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо їхній середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до закону для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, а також особи з інвалідністю, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб. Так як ця категорія найбільш поширена серед інших, тому частіше звертаються ці особи.

Слід звернути увагу, що працівники центру чи адвокати мають правильно формулювати заяви про надання безоплатної вторинної правової допомоги та заяви до суду. Якщо казати про внутрішньо переміщених осіб, то слід відмітити, що більшість заяв стосується або спадщини, або майна, яке знаходиться на тимчасово окупованих територіях. Слід виокремити і осіб з інвалідністю. В них ситуація не така ж проста через суму пенсії, яку нараховує держава. На сьогодні ситуація така, що 3 категорію інвалідності намагаються взагалі прибрати, бо більшість із них працездатні особи з точки зору лікарів, але на жаль не з точки зору самих пацієнтів. Тому процес отримання інвалідності дуже важкий. Нерідкими є і ситуації звернення до суду за оскарженням дій МСЕК особами, що залишилися без інвалідності.

Тому можна зробити висновок, що більшість осіб, які звертаються до системи безоплатної вторинної правової допомоги, розуміють що у них не вистачає коштів і тому вони змушені вирішувати свої питання через інституцію БВПД, яка і створена для вирішення питань як малозабезпеченого населення, так і осіб ВПО, УБД, пенсіонерів тощо.

Список літератури:

1. Безоплатна правова допомога становлення та розвиток системи: 2011–2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://qala.org.ua/wpcontent/uploads/2016/04/Ukr.pdf
2. Закон України «Безоплатна правова допомога» - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3460-17#n105

Тимчишин Тарас Михайлович
кандидат юридичних наук,
Львівський державний університет
внутрішніх справ

Лепіш Наталія Ярославівна
кандидат юридичних наук,
Львівський державний університет
внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИХОДУ ДЕРЖАВ ЧЛЕНІВ ІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Одним із найвпливовіших суб'єктів світової політики та економіки є Європейський Союз (далі – ЄС). Держави проглядають багатообіцяючі перспективи участі у цьому міждержавному об'єднанні через стабільну економіку та високий рівні життя населення країн-членів ЄС.

Міграційна криза та саме невдоволення політикою щодо її вирішення в ЄС, стала для Великої Британії, яка як і раніше мала суперечки з керівництвом ЄС та його основними країнами з низки питань, з одного боку, а з іншого боку приводом для того, щоб відкрито виступити проти загальної політики ЄС та відстоювати свої «національні інтереси».

Як наслідок маємо безпрецедентний і остаточний вихід Великої Британії зі складу ЄС, що стався 31 січня 2020 р. Отже, існує ризик початку процесу зворотних змін всередині ЄС, через вихід такого впливового учасника, як Велика Британія.

Дослідження процедури виходу з ЄС, особливо активно стало актуальним після 2016 р., коли Велика Британія офіційно заявила про свій вихід із ЄС. Проте ці дослідження проводилися переважно західноєвропейськими.

Процедура виходу з ЄС передбачена ст. 50 Договору про ЄС [1], проте до Великої Британії прецедентів виходу держави-члена ЄС з ЄС ніколи не було, тому існувала велика кількість побоювань щодо того, як вона працюватиме. У ч. 1 ст. 50 ДЄС передбачено, що будь-яка держава-член може вирішити вийти з Союзу згідно зі своїми конституційними вимогами. ч. 2 цієї ж статті зазначає, що держава-член, яка прийняла

рішення про вихід, повідомляє про свій намір Європейську Раду. З огляду на настанови Європейської Ради, ЄС провадить переговори із цією державою й укладає угоду, в якій формулюється положення про її вихід з урахуванням меж майбутніх відносин із Союзом. Переговори щодо цієї угоди проводяться відповідно до ч. 3. ст. 218 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС) [2]. Саму угоду, укладає Рада ЄС від імені ЄС, приймаючи рішення кваліфікованою більшістю, після отримання згоди Європейського Парламенту [1].

З цього випливає, що сама держава як суверен по факту тільки приймає рішення про вихід із ЄС. Усі процедурні питання щодо виходу вирішуються в середині ЄС. Таким чином, успіх будь-якої ініціативи щодо виходу залежить не тільки від наміру члена, але і від виконання процедурних вимог ст. 50 ДЄС, а також від відповідності держави-члена ЄС правилам і принципам, які лежать в основі ЄС [3, с. 2].

Проведення переговорів щодо виходу є досить складним процесом, порядок яких визначений ч. 3. ст. 218 ДФЄС [2] і передбачає, що Комісія або Верховний представник Союзу із закордонних справ і політики безпеки – у випадках, коли запланована угода виключно або переважно стосується сфери спільної зовнішньої політики та політики безпеки, представляють рекомендації Раді, яка приймає рішення, що санкціонує відкриття переговорів і призначає залежно від предмета запланованої угоди представника Союзу на переговорах або керівника переговорної групи Союзу.

Ч. 3, 4 та 5 ст. 50 ДЄС визначають питання дії Договорів щодо держави, яка виходить, участі представників такої держави у Європейській Раді та Раді ЄС, а також дають можливість повторного вступу до ЄС держави-члена, котра вийшла. Так, застосування Договорів до держави припиняється від дати набуття чинності угодою про вихід або, за відсутності такої, через 2 роки після повідомлення про вихід Європейській Раді, якщо Європейська Рада за згодою з цією державою-членом не вирішить одностайно продовжити цей строк. У процесі переговорів і прийняття рішення про вихід член Європейської Ради або Ради, що представляє державу-члена, яка виходить із Союзу, не бере участь у дискусіях Європейської Ради чи Ради або в прийнятті рішень стосовно неї.

Будь-які деталі щодо відносин між державою, котра виходить, і ЄС повинні бути включені в окрему угоду, яка повинна бути обговорена разом із угодою про вихід [4, с. 10]. Успішним завершенням процедури виходу є підписання між державою, що виходить, і ЄС угоди про вихід. Ст. 50 не визначає, які саме положення угода про вихід повинна містити про майбутні відносини між ЄС і державою-членом, що виходить.

Список використаних джерел:

1. Договір про Європейський Союз від 07 лютого 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text
2. Договір про функціонування Європейського Союзу від 25 березня 1957 р. URL: https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:12016E/TXT
3. Christophe Hillion. Leaving the European Union, the Union way. A legal analysis of Article 50 TEU. *European Policy Analysis.* № 8. 2016. URL: https://euagenda.eu/upload/publications/untitled-63097-ea.pdf
4. The process for withdrawing from the European Union. HM Government. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/503908/54538_EU_Series_No2_Accessible.pdf

Ільків Олег Васильович
доцент, кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ПРИРОДА ЗАХИСТУ ДАВНІСНОГО ВОЛОДІННЯ

Питання захисту давнісного володільця в період від набуття володіння до набуття права власності залишається частково неврегульованим у цивільному законодавстві. Ст. 344 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1], що визначає набувальну давність у числі інших цивільно-правових інститутів, та глава 31 ЦК України "Право володіння чужим майном" описують сутність захисту прав давнісного володільця не конкретизуючи її.

Виходячи із змісту ч. 1 ст. 344 ЦК України, відсутність державної реєстрації права власності на нерухоме майно не є перешкодою для визнання права власності на це майно, у зв'язку зі спливом строку набувальної давності, оскільки така державна реєстрація може бути здійснена після визнання права власності за набувальною давністю.

Відповідно до п.п. 13,14 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ №5 від 7 лютого 2014 року «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав» [2], можливість пред'явлення до суду позову про визнання права власності за набувальною давністю випливає з положень ст. 15, 16 ЦК України, а також ч. 4 ст. 344 ЦК України, згідно з якими захист цивільних прав здійснюється судом шляхом визнання права. У зв'язку з цим особа, яка заявляє про давність

володіння і вважає, що у неї є всі законні підстави бути визнаною власником майна або його правонаступником.

Рішення суду про визнання права власності є підставою для державної реєстрації права власності відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [3]. Рішення суду, яке набрало законної сили, підтверджує факт відкритого, безперервного та добросовісного володіння об'єктом нерухомого майна.

Іншими словами рішення суду є актом підтверджуючим існування речового права у давнісного володільця. Відмова у задоволенні вимог давнісного володільця свідчить про недотримання встановлених законом умов володіння чужим майном як своїм. Наслідком є припинення фактичного панування над річчю.

Позбавлення фактичного володільця панування над річчю у разі виконання ним вимог, установлених законом щодо давнісного володіння, є порушенням охоронюваного законом його інтересу до речі, яка є об'єктом речових відносин. При цьому не йдеться про узаконення (легалізацію) лише правомочності володіння, а й набуття суб'єктивного права власності на річ, яка була об'єктом набувальних відносин.

Добросовісність заволодіння майном поряд з безтитульним володінням є кваліфікаційною ознакою давнісного володіння. Важливо, що на визнання особи давнісним володільцем впливає добросовісність володіння майном. Однак, як зазначає В.П. Маковій, якщо після спливу певного часу особа дізнається, що правових підстав для заволодіння майном, насправді, не було, то усвідомлення незаконності володіння не вплине на кваліфікацію давнісного володільця, як особи яка заволоділа майном добросовісно. Іншими словами, для набувальної давності у вітчизняному законодавстві характерне правило: подальше відпадання добросовісності не шкодить давності [4, с.3].

Перехід давнісного володіння із площини безтитульного у титульне володіння змінює правовий статус суб'єкта давнісного володіння. В даному випадку виникає суб'єктивне абсолютне цивільне право, якому відповідає обов'язок інших осіб не порушувати право власності. Це стосується також попереднього власника. Останнє слід враховувати і у випадку витребування майна в особи давнісного володільця, після набуття ним права власності.

Це стосується, зокрема рухомих речей, які вибули з володіння попереднього власника всупереч його волі. У разі знахідки, чинною є презумпція, що власник речі є невідомий і встановити його особу не було можливим.

Давнісне володіння означає наявність власника, якого не цікавить юридична доля об'єкта власності. Відповідно вибути з його володіння річ не може всупереч його волі. Водночас не виключена ситуація, що власник не знає про фактичне володіння річчю іншою особою. Однак цей факт не повинен впливати на строк давнісного володіння.

В цьому випадку буде змінюватися спосіб можливого витребування речі у давнісного володільця зі сторони власника речі. Така ситуація свідчить про зіткнення інтересів власника (титульного володільця) і суб'єктивного права давнісного володільця.

Вимога подібного роду можлива до моменту прийняття рішення про набуття права власності за набувальною давністю. Власник майна може витребувати його від давнісного володільця в межах строку позовної давності. Крім цього власник може приводити свої заперечення щодо добросовісності, безперервності, відкритості заволодіння майном давнісним володільцем. Вирішення спірної ситуації здійснюється в рамках інституту речового права.

Визнаючи за давнісним володільцем право на річ, законодавець встановлює можливість захисту цього права шляхом доведення умов передбачених законом, які є підставами для набуття права власності на річ за набувальою давністю. Відповідно тлумачення умов набуття права власності давнісним володільцем також повинно здійснюватися, виходячи із розуміння поняттєвого апарату, властивого речовому праву.

В аспекті давнісного володіння термін «володіння» слід розуміти як окреме суб'єктивне цивільне право у вигляді правомочності фактичного панування над річчю. Відмінність цього права від передбаченого в ЦК України права володіння як речовим правом на чужу річ полягає у відсутності належного титулу.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV / Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page

2. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лютого 2014 р. №5.
3. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України № 1952-IV від 01.07.2004 р. / Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 51. — Ст. 553
4. Маковій В.П. Набувальна давність у цивільному праві: автореф. дис…канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2007. 20 с.

Березіна Катерина Романівна
студентка 3 курсу, групи СП-83,
факультет соціології і права
Національного технічного
університету України «Київський
політехнічний інститут імені
Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Солончук Ірина
Вікторівна, старший викладач
кафедри інформаційного права та
права інтелектуальної власності,
Національний технічний
університет України «Київський
політехнічний інститут імені
Ігоря Сікорського»

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ТА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСАХ

Доказування є невід’ємною та надзвичайно значущою складовою процесуальної діяльності суду. В цивільному процесуальному праві юридично значущі факти правового спору встановлюються за допомогою доказів. У свою чергу в кримінально-процесуальному праві докази встановлюють наявність або відсутність обставин, що підлягають

доказуванню при провадженні у кримінальній справі, а також інших обставин, що повинні мати значення у кримінальній справі.

Доказами в цивільному процесі є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги та заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи [1].

Доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [2].

Характерним для доказів як в цивільному так і в кримінальному процесах є те що вони повинні бути отримані виключно за допомогою передбачених у законі та допустимих засобів доказування у визначеному порядку.

Класифікація доказів в різних процесах має спільні риси. Критерії такої класифікації характерні для процесу, але також мають свої особливості в залежності від завдання самого процесу. Так в цивільному та кримінальному процесі схожі критерії класифікації, а саме: за характером зв’язку – прямі та побічні; за джерелом формування – первинні та похідні. Відмінність їх полягає за механізмом формування в цивільному процесі – це особисті, письмові, речові та електронні, в кримінальному процесі – особисті та речові. Існує ще один критерій, який характерний лише для кримінального процесу – стосовно предмету обвинувачення.

Докази в цивільному процесі встановлюються письмовими, речовими та електронними доказами; висновками експертів; показаннями свідків, в той час як в кримінальному процесі джерелами є показання, речові докази, документи, висновки експертів.

Показання свідка в цивільному процесі як джерело доказу принципово різниться з показанням в кримінальному процесі, основна відмінність – процесуальний статус особи яка дає показання, якщо в цивільному судочинстві – це свідок, в кримінальному провадженні – підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, експерт.

Речові докази як в кримінальному так і в цивільному процесах це предмет матеріального світу, які своєю наявністю, якістю, властивостями, місцезнаходженням та іншими ознаками дають можливість встановити

факт чи обставину. Відмінність даного доказу в тому, що в кримінальному провадженні речовим доказом також є предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення.

Письмове джерело доказу характерне лише для цивільного процесу, але можна сказати що в кримінальному провадженні є еквівалент – документ. В Цивільному процесуальному кодексі визначено, що письмовим доказом є документи (крім електронних, адже електронне джерело доказу в цивільному процесі виокремлено, на відмінну від кримінального процесу), які містять дані про обставини справи, що мають значення для правильного вирішення спору. В той час як в Кримінальному процесуальному кодексі зазначено, що до документів також можна віднести матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації в тому числі і в електронній формі. Тобто якщо в цивільному процесі письмові докази це документи, то в кримінальному процесі документи це не лише письмові докази, але й електронні.

Висновок експерта як для цивільного так і кримінального процесах це докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені в результаті них висновки, обґрунтовані відповіді на питання які були поставленні експертові.

Для прийняття доказів в цивільному процесі у справу вони повинні відповідати вимогам належності, допустимості, достовірності та достатності, в свою чергу Кримінальний процесуальний кодекс висуває вимоги лише належності та допустимості.

Вимога належності є обов'язковою як для кримінального процесу, так і для цивільного, належним є доказ, який містить інформацію щодо наявності чи відсутності обставин, які підлягають доказуванню.

Допустимість доказу визначається однаково для цивільного та кримінального процесу, тобто доказ повинен бути отриманий лише у порядок, встановлений у відповідному процесуальному законі.

В Цивільному процесуальному кодексі закріплені вимоги достовірності й достатності на відмінну від кримінального, хоча на нашу думку, дані вимоги випливають із загальних положень, хоча й не закріпленні.

Достовірними є докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи. Достатніми є докази, які у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування [1].

Підсумовуючи вищевикладене, будь-який процес має свої загальні положення, які знайшли відображення як в цивільному, так і в кримінальному процесі. Водночас можемо зазначити, що вони докорінно різні в залежності від завдань цивільного судочинства або кримінального провадження.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#Text (дата звернення 19.02.2020)
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text (дата звернення 19.02.2020)
3. Капліна О. В., Шило О. Г., Трофименко В. М. Кримінальний процес: підручник / за заг. ред. О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків. Право. 2019. 584 с.
4. Цивільний процес України : підруч / за заг. ред. М. М. Ясинка. К. Алерта, 2014. 744 с.

Гецко Юлія Михайлівна
студентка Центру післядипломної освіти, заочного і дистанційного навчання, Львівський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник: Кучер Віталій Орестович, кандидат юридичних наук, доцент, Львівський державний університет внутрішніх справ

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК УЧАСНИК ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Національна поліція України може виступати учасником цивільних правовідносин [с. 17]. У той же час, цивільно-правові відносини за участю органів Національної поліції України дещо нетипові для більшості

«звичайних» учасників цивільного обігу і відповідно мають свою специфіку.

У відповідності до ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» Національна поліція – це державний правоохоронний орган, діяльність якого спрямована на реалізацію державної політики у сфері: захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства (надалі – громадян, осіб); захисту об'єктів права власності; протидії злочинності; охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки [2].

Національна поліція України – це сукупність структурних одиниць, таких, як департаменти, управління, відділи, територіальні органи, інші установи, більшість з яких, володіючи сукупністю встановлених законом ознак, наділені правами і обов'язками юридичної особи. Національна поліція України є юридичною особою публічного права [3].

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про Національну поліцію» територіальні органи поліції утворюються як юридичні особи публічного права в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах та як міжрегіональні (повноваження яких поширюються на декілька адміністративно-територіальних одиниць) територіальні органи у межах граничної чисельності поліції і коштів, визначених на її утримання.

Організаційна єдність є одною з ключових ознак юридичної особи, під якою розуміють наявність певної структури і системи внутрішніх зв'язків, наявністю, наявність установчих документів. Дана ознака забезпечує можливість виступати юридичній особі як єдиного цілого. Організаційна єдність органу Національної поліціє забезпечується, насамперед, тим, що на чолі відповідного органу стоїть керівник, наділений визначеною компетенцією. Керівник здійснює внутрішнє управління органом і діє від його імені.

Територіальні органи поліції мають певну внутрішню структуру (відділи, відділення, підрозділи і т.д.), виступають у цивільних правовідносинах як єдине ціле. Вони володіють закріпленим на їх балансі майном на праві оперативного управління (приміщення, транспортні засоби, комп'ютерна техніка, і т.д.), необхідним для забезпечення нормальної роботи і відокремленим від майна інших органів Національної поліції. Вищеназвані органи, мають здатність самостійно, від свого імені,

виступати в цивільних правовідносинах і нести самостійну майнову відповідальність за рахунок відокремленого майна.

Органи Національної поліції не є власниками майна, переданого їм в користування державою. Основним джерелом майна державних установ є фінансування їх власником-засновником за кошторисом, яка і характеризує їх майнову відокремленість. Кошторис виступає юридичною основою, на якій виникають майнові правовідносини юридичної особи публічного права.

Органи Національної поліції України вступають у цивільно-правові відносини завдяки наділення їх цивільною правосуб'єктністю, яка в повній мірі залежить від основної діяльності даного підрозділу. У межах правосуб'єктності органів (закладів, установ) виділяють правоздатність та дієздатність. У науці цивільного права прийнято розрізняти загальну і спеціальну правоздатність. Юридичні особи публічного права, в силу своїх особливостей, мають спеціальну правоздатність, тобто обсяг їх цивільної правоздатності значно вужчий правоздатності юридичних осіб приватного права і відповідає меті їх створення.

Отож, можемо визначити особливості правоздатності органів Національної поліції, до якої входить обмежене коло правомочностей. Серед них можна виділити: здатність мати майно на праві оперативного управління, використовувати його відповідно до цілей створення і діяльності; здатність використовувати землі та інші природні ресурси на праві постійного чи тимчасового користування відповідно до чинного законодавства; здатність витрачати грошові кошти, які передбачені у кошторисі, виключно за цільовим призначенням (виплата грошового забезпечення, оплата господарських послуг (оренда приміщень, комунальні послуги, послуги зв'язку), придбання транспортних засобів, спеціальних і технічних засобів, меблів, канцтоварів та ін.; здатність укладати не заборонені законом і установчими документами договори і брати участь у зобов'язаннях; здатність займатися діяльністю, що приносить дохід (якщо це передбачено установчими документами органу поліції).

Література:

1. Падалка О.А. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07, Х.: ХНУВС, 2016. 23 с.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2.05.2015 р.: за станом на 6.02.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19
3. Цивільний кодекс України від 16.01.20013 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15

Румпа Яна Сергіївна
аспірантка кафедри цивільного та трудового права, Державний вищий навчальний заклад «Київський національний університет імені Вадима Гетьмана»

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА МАЙНА ОСІБ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ ОДНІЄЮ СІМ'ЄЮ

Правовий режим майна осіб, які проживають однією сім'єю, проте не знаходяться в зареєстрованому шлюбі визначено положеннями статті 74 Сімейного кодексу України (надалі СК, СК України), якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними [1].

За змістом положень Сімейного кодексу України, проживання осіб без реєстрації шлюбу не тягне за собою шлюбно-сімейних правових, крім прямо передбачених ст. 74 СК, що знайшло відображення на практиці вирішення набули поширення спори про поділ майна осіб, які знаходяться у фактичному шлюбі.

Розглядаючи поняття «фактичних шлюбних відносин» варто зупинитися, насамперед, на актуальних питаннях правової кваліфікації так званих «фактичних шлюбних відносин». Відсутність систем правового

регулювання «фактичних шлюбних відносин» ускладнює формування однакової судової практики вирішення пов'язаних із цим спорів. Додаткова актуальність цих питань зумовлена тим, що ухвалений 10 січня 2002 року Сімейний кодекс України не надав вичерпних відповідей на спірні правові питання «фактичних шлюбних відносин». Методологічна вада положень СК з цього питання зумовлена правовою невизначеністю законодавця щодо режиму майна осіб, які перебувають у «фактичному шлюбі», з огляду на те, що ст. 74 СК хоч і не повною мірою, але все ж таки намагається прирівняти «фактичний шлюб» до зареєстрованого.

Отже, погоджуючись на «фактичний шлюб», фізичні особи допускають певну невизначеність подальших відносин у юридичному розумінні, оскільки їх зміст становлять взаємні права та обов'язки. Останні перебувають під захистом закону лише в зареєстрованому шлюбі (ч. 2 ст. 21 Сімейного кодексу України) [1]. При цьому, такого захисту вони не позбавляються навіть тоді, коли дружина й чоловік з поважних причин (навчання, робота, лікування, необхідність догляду за батьками, дітьми тощо) не проживають спільно.

Як правило, відносини в незареєстрованому шлюбі будуються виключно на почуттях та усному договорі. Фактичне спільне проживання не вважається шлюбом, а тривалість «фактичних шлюбних відносин» і характер подружніх зв'язків між їх учасниками (були вони серйозними чи випадковими) не мають правового значення.

У випадку, коли фактичний союз не виправдав сподівань, і мирних шляхів поділу майна не знайдено, учаснику «фактичних шлюбних відносин» потрібно переконати суд насамперед у тому, що це майно є спільним. Для цього необхідно довести не сам факт перебування у «фактичних шлюбних відносинах», а факт придбання цього конкретного майна за кошти або внаслідок трудової участі обох фактичних чоловіка й дружини. Практика свідчить, що зробити це не завжди просто [2].

Найпростішим, але не завжди дієвим способом доказування є показання свідків. Так, доказами можуть слугувати відомості про те, що один з учасників фактичних шлюбних відносин за період спільного проживання не мав достатніх коштів для придбання або покращення майна без залучення коштів іншого. Більшу доказову силу мають документи, які можуть підтвердити наявність заробітку чи іншого доходу, отримання кредиту в банку на ім'я одного або обох учасників

«фактичного шлюбу», договори про позику, дарування грошей, або документи, що підтверджують витрати на спільне майно.

Досить поширеною також є така непроста ситуація, коли майно, придбане фактичним подружжям за спільні кошти, оформлюється на когось одного з них. Якщо в зареєстрованому шлюбі це не має юридичного значення, то за умов «фактичних шлюбних відносин» має, і досить велике. Так, майно, оформлене на одного з учасників вільних відносин, є виключно його майном. Друга сторона права на таке майно не має, доки не доведе, що воно є спільним [3].

Щоб уникнути такого становища, можна порадити все майно, що придбавається фактичним подружжям на спільні кошти, оформлювати «на двох» у спільну часткову власність. Так, наприклад, у договорі купівлі-продажу слід зазначати одразу двох покупців, тоді кожному з них належатиме відповідна частка майна. Якщо розмір часток у договорі не вказується, то на підставі ч. 1 ст. 357 Цивільного кодексу України вони вважаються рівними [4]. Таким чином, право кожної сторони на частку спільно нажитого майна закріплюватиметься в документах (договорах, свідоцтвах про право власності тощо). У випадку спору додаткові докази навіть не вимагатимуться.

Більше того, договірний спосіб упорядкування відносин між фактичним подружжям є чи не єдиним способом захисту прав та інтересів його учасників. Так, фактичний чоловік і дружина можуть укладати між собою угоду про поділ майна, яке знаходиться в їхній спільній власності, а також угоди про порядок володіння, користування, розпорядження таким майном та про поділ плодів і доходів від використання спільного майна.

Зокрема, в договорі може бути визначене право одного з учасників «фактичних шлюбних відносин» користуватися речами другого без заміни використаних речей; визначатися рівна участь фактичного чоловіка або дружини у витратах на оренду житлового приміщення для спільного проживання; зазначатися обов’язок учасника фактичного подружжя, який розірвав «фактичні шлюбні відносини», виселитися з такого приміщення та обов’язок іншого звільнити першого від витрат з оплати житла. В договорі можна передбачити спільну часткову власність на придбання під час спільного проживання предметів домашнього вжитку та порядок їх поділу в разі припинення «фактичного шлюбу» [3].

Однак усі угоди мають відповідати загальним положенням цивільного законодавства про умови дійсності угод. Вони не мають містити положень, що встановлюють права та обов'язки, які насправді можуть виникнути лише із законного шлюбу. Так, наприклад, фактичне подружжя не має права укладати шлюбний контракт.

Відмінність зареєстрованого шлюбу від фактичного у сфері укладення договорів полягає в тому, що договір, укладений одним з учасників «фактичних шлюбних відносин в інтересах сім'ї з третьою особою, не створює обов'язків для іншого учасника (якщо в самому договорі не вказане інше), навіть якщо майно, одержане за цим договором, використане в інтересах сім'ї [5].

Крім того, в разі укладення одним із фактичного подружжя щодо спільного майна договору, який потребує оформлення у нотаріуса або підлягає державній реєстрації, згода іншого не вимагається. При зареєстрованому шлюбі така згода не тільки вимагається, а й має бути належним чином оформлена (нотаріально засвідчується). Проблеми можуть виникнути також і при визначенні строків, у межах яких учасник фактичних шлюбних відносин може звернутися до суду з вимогою про захист свого права або інтересу. По суті йдеться про відсутність чіткого визначення факту (дати) виникнення «фактичних шлюбних відносин», що, в свою чергу, породжує складності щодо процедури обчислення строків позовної давності.

Правові позиції Верховного Суду щодо так званого «цивільного шлюбу» розкриваються, зокрема, в рішеннях у справах №490/6060/15-ц від 17.04.2018 року [6], №759/4596/18 від 25.04.2019 року [7], №357/6408/17 від 18.03.2019 року [8]. У зазначених справах, Верховний Суд дійшов до висновку, що проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу є спеціальною, законною підставою для виникнення у них окремих прав та обов'язків, зокрема права спільної сумісної власності на майно, отже майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не передбачене письмовим договором між ними.

Спеціальної підставою для встановлення режиму спільності майна жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, є встановлення факту проживання однією сім'єю, ведення спільного побуту, виконання взаємних прав та обов'язків. Також обов'язковою умовою є наявність

спільних витрат, купівлі майна для спільного користування, участь у витратах на утримання житла, його ремонт та інші обставини, що підтверджують реальність сімейних відносин.

Для вирішення питання щодо встановлення правового режиму такого майна суди зобов'язані встановити:

- факти створення (придбання) сторонами майна внаслідок спільної праці;
- ведення спільного господарства, побуту;
- виконання взаємних прав та обов'язків;
- з'ясовати час придбання, джерело набуття;
- мету придбання майна, що дозволяє надати йому правовий режим спільної сумісної власності.

Крім того зазначається, що неможливе встановлення факту спільного проживання жінки та чоловіка однією сім'єю без реєстрації шлюбу у відповідний період, у який останній перебував у зареєстрованому шлюбі з іншою жінкою, оскільки подібне може призвести до порушення принципу одношлюбності, передбаченого ст. 25 Сімейного Кодексу України [7].

Проведений аналіз особливостей майна осіб, які проживають однією сім'єю, дає підстави для таких висновків:

1. Майно осіб, які проживають однією сім'єю без державної реєстрації шлюбу, створює правові наслідки. Проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу (фактичний шлюб), не оспорюючи шлюбно-сімейних правових наслідків, є спеціальною, законною підставою для виникнення в осіб, які перебувають у фактичному шлюбі, права спільної сумісної власності на майно, набутого ними за час спільного проживання, якщо інше не передбачено письмовим договором між ними.

2.Для повного і цілісного регулювання майна осіб, які проживають однією сім'єю без державної реєстрації шлюбу, потрібно з'ясувати та вирішити питання щодо джерела, часу та мети придбання майна, а також врахувати наявність у сторін ведення спільного господарства та взаємних прав та обов'язків.

3.На сьогодні, одним із кращих способів регулювання майна між фактичним подружжям є договірний спосіб, який захищає права та інтереси обох його учасників, а також виконує превентивну функцію при регулюванні таких відносин.

4. Регулювання майна осіб, які проживають однією сім'єю, проте не знаходяться в зареєстрованому шлюбі, хоча і визначені на рівні законодавства, проте, виходячи зі своєї правової природи та проблем пов'язаних з захистом прав та обов'язків суб'єктів цих відносин, потребують більш детально визначених механізмів для регулювання данного виду відносин.

Література:

1. Сімейний кодекс України із змінами та доповненнями від 28.08.2018 року №2947-III: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14.
2. Сурженко О.А. Деякі питання, що постають при здійсненні прав на спільне майно.// О.А. Сурженко // Теорія і практика правознавства. - 2018. - Вип. 1 (13). - С. 1 – 10.
3. Фолошня Д.І. Виникнення права спільної сумісної власності подружжя за законодавством України. // Д.І. Фолошня // Право України. - 2017. - 10. - С. 73 – 86.
4. Цивільний кодекс України із змінами та доповненнями від 31.03.2019 року №435-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15.
5. Рябоконь Є. Інститут права спільної сумісної власності за цивільним законодавством України : поняття та особливості правового регулювання. // Є. Рябоконь // Нотаріат для вас. - 2010. - 1 – 2. - С. 40 – 49.
6. Постанова Другої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 17 квітня 2019 року у справі №490/6060/15-ц. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/81360409
7. Постанова Другої судової палати Касаційного цивільного суду Верховоного суду від 25 квітня 2019 року у справі №759/4596/18. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/81436661
8. Постанова Першої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного суду від 18 березня 2019 року у справі №357/6408/17. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/80622567

Тетерська Вікторія Володимирівна
студентка магістратури, Академія Державної пенітенціарної служби

Науковий керівник: Самофалов Олександр Леонідович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу

ЗАХОДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПАСАЖИРА МІСЬКОГО ТРАНСПОРТУ

У процесі законодавчого забезпечення діяльності в галузі пасажирських перевезень значна увага приділяється відповідальності перевізника, в той час як відповідальність пасажира належним чином не врегульована, що негативно позначається на якості функціонування транспортних підприємств. Значною мірою наявність цієї проблеми обумовлена застарілим законодавством (іноді часів СРСР) та колізіями права.

Розкрити згадане питання можна на прикладі відповідальності за безквитковий проїзд. Єдиний нормативно-правовий акт, який її встановлює – Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП), ухвалений ще в Українській РСР 7 грудня 1984 року. До нього внесено величезну кількість змін, але суперечності все одно залишаються.

Зокрема, статтею 135 КУпАП визначено склад правопорушення та міру відповідальності за безквитковий проїзд, [1] але порядок застосування на практиці цих положень до правопорушника досить суперечливий.

Відповідно до статті 229 КУпАП справи про адміністративні правопорушення, пов’язані з порушенням правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту і правил користування автомобільним та електротранспортом (тролейбус, трамвай), розглядають органи автомобільного транспорту та електротранспорту, від імені яких накладати адміністративні стягнення мають право керівник перевізника, що у встановленому законодавством порядку надає транспортні послуги,

його заступники і контролери. Водії та кондуктори не мають права накладати штраф [1].

При цьому, згідно з частинами 1, 4 статті 258 КУпАП у вказаній справі протокол не складається якщо особа не оспорює допущене порушення та адміністративне стягнення, що на неї накладається. Уповноваженими органами (посадовими особами) на місці вчинення правопорушення виноситься відповідна постанова та стягується штраф [1].

Очевидно, що таке формулювання розраховане на законослухняного і добросовісного громадянина, але на практиці особа, яка умисно не оплачує проїзд, не відповідає таким характеристикам. Внаслідок недосконалості національного законодавства, для уникнення відповідальності порушнику достатньо відмовитись сплачувати штраф і назвати персональні дані неіснуючої особи. Адже контролер не може здійснити на нього жодного впливу.

Відповідно до статті 304 КУпАП контролер зобов'язаний вжити заходи щодо стягнення штрафу з виявленого ним правопорушника, але для цього не наділений жодними повноваженнями. Він не має права затримати порушника, примусити його надати документи, що посвідчують особу, тощо.

Контролер не має повноважень керуватись положеннями частини 2 статті 259 КУпАП, згідно з якою порушника може бути доставлено уповноваженою на те особою в поліцію, якщо у нього немає документів, що посвідчують особу, і немає свідків, які б могли повідомити необхідні дані про нього.

Навіть добровільне прибуття порушника до територіального органу Нацполіції не дає можливості скласти відносно нього протокол і, тим більше, притягнути до відповідальності. Адже в переліку справ про адміністративне правопорушення, в яких органи Нацполіції мають право складати протокол, відсутня стаття 135 КУпАП. При цьому, частиною 1 статті 222 КУпАП передбачено, що органи Нацполіції розглядають справи про адміністративне правопорушення, передбачене частиною 2 статті 135 КУпАП, але такої норми не існує, оскільки стаття 135 складається лише з абзаців однієї частини.

Одночасно, якщо особа не оскаржувала правопорушення та була доставлена до територіального органу Нацполіції, поліцейські не

матимуть законних підстав для притягнення її до відповідальності у зв'язку з тим, що згідно з частиною 5 статті 285 КУпАП копія постанови про адміністративне правопорушення вручається особі, щодо якої її винесено, на місці вчинення правопорушення. Відповідно, вручення копії постанови у відділі Нацполіції не матиме жодних юридичних наслідків.

Таким чином, безквитковий проїзд у громадському транспорті визнається вітчизняним законодавством як правопорушення, але встановлений механізм притягнення до відповідальності особи, яка його вчинила, діє виключно у випадку її добровільного бажання понести покарання.

З огляд на викладене, КУпАП потребує внесення змін.

Перш за все, з частини 1 статті 222 КУпАП слід виключити згадку про неіснуючу частину 2 статті 135, залишивши тільки номер статті в цілому. Також необхідно розширити повноваження згаданих посадових осіб (керівник перевізника, його заступники і контролери), наділивши їх правом затримувати особу, яка вчинила зазначене правопорушення. У той же час, важливо посилити відповідальність за злісну непокору законному розпорядженню або вимозі працівника транспорту, який здійснює контроль за перевезенням пасажирів (стаття 185^9 КУпАП). Діючий розмір штрафу - від 17 до 54 гривень - був встановлений у 1995 році. Зрозуміло, що на сьогодні ця сума мізерна.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] : Закон від 07.12.1984 № 8073-X // ВРУ. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10

Волошанюк Володимир Сергійович
аспірант, Приватний вищий навчальний заклад "Європейський університет"

ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ КОШТІВ, ЯК ОДНЕ З ПИТАНЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСТАВИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Положення ч. 1 ст. 176 КПК України визначає перелік запобіжних заходів, які, у свою чергу, розташовані законодавцем від найбільш м'якого (особисте зобов'язання), до найбільш суворого (тримання під вартою). Запобіжний захід у вигляді застави займає доволі важливе місце у переліку запобіжних заходів, адже цей інститут доволі дієвий та відповідає викликам сучасного громадянського суспільства.

Інститут застави було відновлено лише в сучасній Україні з 1996 р., однак до прийняття КПК України в 2012 р. він не отримав широкого застосування в правозастосовній діяльності [1, с. 106].

Проте, і на сьогоднішній день залишаються та виникають проблемні питання з застосуванням застави як запобіжного заходу. Одним з таких питань є визначення походження коштів, які вносяться як застава.

На дане питання звертає увагу О. Петров, який зазначає, що практично без уваги залишилося питання про походження грошей чи інших цінностей, внесених як застава. На нього відсутня відповідь у чинному законодавстві і не має переконливих суджень у юридичній літературі. Проте зазначена проблема є дуже важливою. Її довільне вирішення може створити умови не тільки для використання як застави «брудних» грошей, але і для поширення такої форми їх відмивання. Подібне явище створює сприятливий ґрунт для легалізації (відмивання) коштів та іншого майна, придбаного незаконним шляхом, що вже є

злочином, за яке у статтях Кримінального кодексу України передбачена відповідальність [2, с.116].

О. Кучинська, Н. Іверук наголошують, що у випадку встановлення органами досудового слідства чи судом факту, що гроші, пропоновані заставодавцем чи обвинуваченим у вигляді застави, здобуті злочинним шляхом, не можуть бути прийняті та визнані предметом застави. За таких обставин слід вирішувати питання про притягнення осіб, що скоїли злочин, до кримінальної відповідальності [3, с.54-55].

Варто відзначити, що дане питання також підіймалося С.М. Капліним, як ініціатором проекту Закону України «Про внесення змін до статті 182 Кримінального процесуального кодексу України (щодо підтвердження легальності походження коштів, внесених у якості застави)» (реєстр. № 2086 від 10.02.2015).

Вищезазначеним проектом пропонувалось ч.6 ст. 182 КПК України викласти у наступній редакції «*…Підозрюваний, обвинувачений, заставодавець зобов'язаний надати слідчому судді, суду лист-клопотання, в якому зазначити джерела походження коштів, внесених у якості застави, та надати документи, які підтверджують легальність походження коштів. Легальність походження коштів, які передаються у якості застави, підтверджується:*

- з боку фізичних осіб – декларацією про прибутки за минулий рік, за її відсутності – довідкою про заробітну плату за минулий рік або іншим документом;

- з боку юридичних осіб - декларацією про прибутки за минулий квартал або іншим документом та довідкою про наявність відповідної суми грошей на розрахунковому рахунку на день, що передує дню прийняття рішення про застосування запобіжного заходу у вигляді застави…» [4].

Проте, такі зміни потребують створення дієвого механізму, завдяки якому слідчий суддя, суд мали би змогу якісно перевірити достовірність поданих даних щодо легальності походження коштів, унесених як застава, про що зазначено у висновку Правового управління Верховного Суду України на проект Закону України про внесення змін до статті 182 Кримінального процесуального кодексу України (щодо підтвердження легальності походження коштів, унесених у якості застави) [5].

У свою чергу, практика ЄСПЛ складається таким чином, що певна можливість незаконного походження коштів враховується при прийнятті рішень. Так у § 33 рішення ЄСПЛ «В. проти Швейцарії» (№14379/88 від 26 січня 1993 р.) зазначається: *«… обставини справи та репутація заявника послужили відповідним судам підставою відхилити його пропозицію від 18 травня 1988 року про внесення застави (те, що він ще не так давно, 1 лютого, відмовлявся зробити): як сама сума (30000 швейцарських франків), так і невідоме джерело походження цих грошей, які мали бути внесені, означали, що це не буде належною гарантією того, що заявник вирішить не зникати через побоювання втратити цю заставу… І нарешті, той факт, що після першого ж засудження заявник щораз повертався до в'язниці після кожного звільнення, не може, з огляду на минуле, дозволити вважати позицію суддів безпідставною»* [6, с. 108].

Проаналізувавши судову практику в Україні, можна дійти до наступних висновків, що враховуючи відсутність в кримінальному процесуальному законодавстві обов'язку та механізму перевірки походження коштів, які були внесені в якості застави, національні суди все ж враховують фактор можливого незаконного походження коштів, проте в якості обґрунтування визначення розміру застави. Так, наприклад, в ухвалі Жовтневого районного суду міста Маріуполя від 30 липня 2018 року по справі № 263/10379/18 зазначається: *«З урахуванням обставин кримінального правопорушення та наявності вищезазначених ризиків, передбачених законодавством України, у органу досудового розслідування є підстави вважати, що лише застава яка перевищує вісімдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, зможе забезпечити виконанню покладених на ОСОБА_4 обов'язків, оскільки відповідно до матеріалів кримінального провадження встановлено, що* ***підозрюваний на протязі тривалого часу систематично отримував прибуток від незаконного збуту особливо небезпечних наркотичних засобів, який був основним джерелом його доходів****.»* [7].

В ухвалі Печерського районного суду міста Києва від 06 грудня 2019 року по справі № 757/63957/19-к зазначається: «*Ризик вчинення інших кримінальних правопорушень, підтверджується тим, що ОСОБА_1 займається злочинною діяльністю, щодо незаконного відчуження об`єктів нерухомого майна, шляхом вчинення шахрайських дій та його*

подальшої легалізації тривалий період часу та ***звик отримувати засоби для свого існування злочинним шляхом, заробляючи значно більші кошті, ніж могла заробити у сфері державної реєстрації діючи легально*** *... Враховуючи обставини кримінального правопорушення в якому підозрюється ОСОБА_1 та характер інкримінованих діянь, їх корисливий мотив та підвищену суспільну небезпеку кримінальних правопорушень, наявність ризиків переховування підозрюваного від органів досудового розслідування та суду, враховуючи стадію досудового розслідування, вважаю за необхідне визначити* ***заставу в розмірі 11 000 000 грн.****, оскільки внесення застави у зазначеному розмірі може гарантувати виконання підозрюваним покладених на нього обов`язків.»* [8].

Таким чином, неврегульованість та відсутність дієвих механізмів перевірки походження внесених у якості застави коштів може призвести до недосягнення мети застосування запобіжного заходу визначеної в ч.1 ст. 177 КПК України, що, у свою чергу, може унеможливити виконання завдання кримінального провадження.

Література:

1. Данченко Т.В. «Застава: історія розвитку та проблеми застосування.» Підприємництво, господарство і право, 2004. №1. С. 106-108.
2. О Петров, «Актуальні питання застосування застави як різновиду запобіжного заходу за чинним кримінальним процесуальним кодексом України» (2017) 25 Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція. С. 116.
3. О. Кучинська, Н. Іверук, «Правовий статус заставодавця як учасника кримінального провадження: окремі аспекти законодавчого врегулювання та правозастосовної практики» 2018 (2) Вісник кримінального судочинства. С. 54–55.
4. Про внесення змін до статті 182 Кримінального процесуального кодексу України (щодо підтвердження легальності походження коштів, внесених у якості застави): Проект Закону України, внесеного на розгляд Верховної Ради України народним депутатом України Капліним С. М. (реєстр. № 2086 від 10.02.2015).
5. Висновок Правового управління Верховного Суду України на проект Закону України про внесення змін до статті 182 Кримінального

процесуального кодексу України (щодо підтвердження легальності походження коштів, внесених у якості застави). URL:http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/63545850ABFBA597C2257E1F00499BA7
6. Макбрайд Дж. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес / Дж. Макбрайд. – К.: К.І.С., 2010. С. 108.
7. Ухвала Жовтневого районного суду міста Маріуполя від 30 липня 2018 року по справі № 263/10379/18 URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75561054 (дата звернення: 24.12.2020 р.).
8. Ухвала Печерського районного суду міста Києва від 06 грудня 2019 року по справі № 757/63957/19-к URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86491465 (дата звернення: 24.12.2020 р.).

Гришина Катерина Андріївна
асистент кафедри українознавства,
Одеська державна академія
будівництва та архітектури,
м. Одеса

ЕВОЛЮЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ СТРУКТУРИ ОДЕСЬКОЇ ПОРТОВОЇ МИТНИЦІ XIX СТОЛІТТЯ

Актуальність дослідження структури Одеської портової митниці обумовлюється тим, що протягом усього її існування триває пошук раціональної моделі органу виконавчої влади у сфері митної справи. Вивчення діяльності історії митної установи у XIX має важливу задачу рішення, що сприяє розумінню особливостей виникнення і формування єдиної конструкції митної справи Одеси.

Формування управлінської структури в Одеській портовій митниці спираючись на документи Державного архіву Одеської області (далі ДАОО) мав тривалий етап становлення з початку дати заснування митниці 12 квітня 1795 року і продовжував тривати протягом усього XIX століття [1, с. 126].

До кінця XIX століття Російською імперією була сформована якісна законодавча основа, що визначила структуру, напрямки діяльності, статус митних органів. Управлінська структура Одеської митниці формувалася згідно нормативних документів: циркулярів та розпоряджень Департаменту митних зборів, законів Російської імперії, митних службових статутів.

Одеська портова митниця мала класичний варіант структури, складалась з директора митниці, його помічника, митного наглядача (цолнера), контролера, касира, пакгаузного інспектора, гаваньмейстера (наглядача гавані), канцмейстера (канцелярського чиновника), вагстемейстра (вагового наглядача), екера (землеміра), копіїста (писець), корабельного доглядача. Крім того, в штаті нараховувались гребці.

Доглядачі та гребці вважалися робочими. Чиновники та артільники в штат митниці не входили [1, с. 28].

Директор митниці призначався та звільнявся директором Департаменту за ухвалення Міністра фінансів. Директор здійснював нагляд за всіма митними чиновниками, вів спостереження за всі дії митної служби. Серед адміністративних функцій він виконував: розподіл роботи між службовцями, призначення чергування чиновників, відрядження службовців та накладення штрафу.

Циркуляром Департаменту від 28 жовтня 1898 року була затверджена інструкція, що передбачала перелік повноважень директора [3, с. 118]. Так, наприклад, директор міг звільняти наглядачів в разі його короткочасної відсутності на термін не більше 3 днів, а також у разі його раптової хвороби, для виконання його обов'язків призначали одного із штатних або канцелярських чиновників Одеської митниці. Директор мав право проводити ревізію у діловодстві, згідно Циркуляру раз на місяць.

Усі товари, які під час ревізії повинні знаходитися на перехідному пункті, директор повинен проводити переогляд. Згідно результату проведеного огляду – усі помічені упущення надавалися начальнику округу.

В господарських питаннях директор закупав необхідні для митниці речі (канцелярські товари), здійснював нагляд за митними будівлями, забезпечував організацію ремонтних робіт [2, с. 36].

Також директор митниці вирішував проблеми в галузі будівельних і господарських потреб митниці з утримання, ремонту, опалення і освітлення митних будівель і судів, вів облік по використанні канцелярських товарів. Циркуляром Департаменту митних зборів від 21 серпня 1900 року були засновані господарські комісії [3, с. 341 - 346].

Директор мав право відсторонити підлеглого від своїх обов'язків у випадках зловживання становищем, накласти штраф або звільнити.

Циркуляром Департаменту митних зборів від 9 серпня 1882 року визначено, що право директора митниці щодо розподілу підвідомчих йому чиновників обмежена наступними правилами:

1) штатні чиновники не повинні призначати на посаду членів служби, які знаходились тимчасово не на роботі: складських наглядачів, корабельних доглядачів, якщо таке відношення не пов'язане з хворобою.

2) особи, зараховані до Департаменту, працюють при митниці або відрядженні для ознайомлення до митної служби, не призначалися до виконання штатних посад без рішення Департаменту.

3) при звільненні в тривалу відпустку виконавчих чиновників, директор зобов'язаний сповіщати начальство про призначення заміни [5, с. 65 - 67].

В Одеській портовій митниці була ще посада помічника директора. Регламентація його статусу відображена в циркулярі Департаменту митних зборів. На підставі Інструкції помічника митниці, затвердженою Циркуляром від 1 травня 1898 року, помічник директора на період хвороби чи відпустки вступав в його права і обов'язки.

Зміст статусу інших категорій митних службовців були оформлені в інструкції, де статусне положення служителів митниць було детально описане. Особливу увагу в законодавчих актах приділялася – доглядачам. Посада «доглядач» була передбачена ст. 29, ст. 112 Митного Статуту [4, с. 24]. Обсяг їх обов'язків і відповідальності був передбачений статтями Статуту (ст. 423, 454, 484, 487, 495, 522, 524, 526). Крім Митного Статуту були й інші документи: «Положення про митних доглядачів і їх обов'язки» затверджене Міністром фінансів, видане в 1875 році; Циркуляр Департаменту митних зборів від 17 квітня 1896 року та ін.

Доглядачі призначалися в митниці з наказу начальника митного округу. Питання розподілу доглядачів розписані у циркулярі Департаменту митних зборів від 17 квітня 1896 року [3, с. 56, 58]. Розподілом доглядачів за митними установами, як і встановлення обсягу грошового утримання, займався начальник митного округу [2, с. 37].

Названим положенням, були чітко прописані вимоги доглядачів. На посаду «доглядач» приймалися люди різного звання, не молодше 21 року і не старше 40 років, виховані і грамотні. До 1913 року це правило змінилося. У положенні про митних доглядачів від 7 грудня 1912 року вікові вимоги встановилися інші: верхня межа віку була не старше 30 років. Перевагу в прийомі на службу віддавалася військовим, з хорошим здоров'ям і придатним до роботи.

Вік перебування на службі становив 60 років. Доглядачі, які досягли цього віку, звільнялися. Начальнику митного округу чи директору митниці, надавалося право залишити на службі до 65-річного віку при

умові старанної служби, які здатні були виконувати свої обов'язки [6, с. 101].

Не залишилися без уваги елементи соціального статусу. Названі раніше Положення 1875 і 1912 років охопили питання грошового утримання доглядачів, користування державним майном, часу відпочинку, системи заохочення і покарання. В Положенні 1875 року сказано, що крім заробітної платні доглядачі мають право користуватися службовими квартирами. За їх користування відраховувалося по 2 карбованця в місяць.

Також, доглядачі під час відрядження отримували добові відповідно до ст. 50 Митного статуту [3, с. 125]. Додаткові виплати встановлювались для осіб, які брали участь у затриманні контрабандних товарів, виходячи з вартості затриманого товару. За рішенням директора митниці і начальника митного округу доглядачам могли призначатися нагороди за сумлінну працю, а також виділятися додаткові виплати з залишків від сум, що були встановлені на їх утримання.

Система соціальних гарантій для доглядачів була відпустка. Доглядач мав право на відпустку не більше двох місяців. При цьому дотримуючись таких правил: в Одеській портовій митниці дозволялося начальнику округу або директору митниці звільняти доглядача у відпустку протягом зими до такого періоду, скільки буде потрібно; відпустки надавалися в такий час, коли звільнялося менше працівників і не передбачалося тимчасового відрядження; при звільненні у відпустку доглядачеві виділявся один мундир з панталонами, шинель і кашкет [5, с. 54].

Певна увага відводилась питанням пенсійного забезпечення, хоча основне регулювання цього питання здійснювалося на рівні Департаменту митних зборів. Детально описано питання пенсійного забезпечення у відомчих актах. Циркуляром Департаменту від 20.01.1912 року «Про затвердження міністром фінансів правил про пенсії та допомогу відставним митним доглядачам і їх родин» відповідальним доглядачам призначалися довічні пенсії за вислугу і одноразова допомога по залишенню ними служби. Пенсії призначалися з першого дня після звільнення. Право на пенсію доглядачам призначалась за вислугу 25 років і досягненні нею 50-річчя.

Доглядачі, які відпрацювали не менше 2 років, але не вислужили право на пенсію в разі залишення ними служби з причин

непрацездатності, призначалось соціальне забезпечення. Видача такого роду посиленої допомоги проводилась лише в тому випадку, якщо доглядач був непрацездатний.

Система пенсійного забезпечення для службовців керувалася принципом не тільки захистом інтересів службовців, а й захисту членів його сім'ї. Загальним пенсійним статутом (ст. 100, 101, 106, 109-121, 124) було прописано для сімей померлих чиновників [3, с. 137-142].

Наявність соціальних гарантій мало особливе значення, оскільки ефективність роботи службовців залежала від їх захищеності.

При виконанні обов'язків дій у митній роботі, доглядачі керувалися правилами, розробленими Одеською митницею з затвердженням начальника округу, відповідно до умов служби [6, с. 143].

До загальних положень для всіх доглядачів входили обов'язки, перш за все, додержуватися присяги яка на підставі статей 180 – 186 Статуту про цивільну службу повинні бути прийняті всі особи, що вступають в службу. Текст присяги митного службовця визначений циркуляром Департаменту митних зборів від 3 вересня 1899 року «Про форму присяги».

Щодо заходів дисциплінарної відповідальності то за порушення у доглядача стягувався штраф, переводили зі старшого окладу на молодший або звільняли.

Таким чином, в Одеській митниці протягом XIX століття відбулись істотні зміни, що відіграли важливу роль у закріпленні статусу митного службовця. Тепер чітко простежувалась формальна внутрішньо організаційна і посадова субординація, а статус службовця придбав необхідні атрибути, а статус службовця придбав необхідні атрибути: права, обов'язки, гарантії і відповідальність. Оформлення статусу окремих митних чинів пройшло тривалий період розвитку – від регламентації загальних функцій до офіційного закріплення всіх елементів статусу, що мало велике значення в цілому для розвитку митної справи Одеси.

Література:

1. Державний архів Одеської області (далі – ДАОО). – Ф. 41 (1830) – оп. 1. – Спр. 115. – арк. 381.

2. Казанцева Н. Г. Организационно-штатная структура таможен конца XIX – начала XX века / Н. Г. Казанцева // Гуманитарный вектор. Серия: История, политология – 2016. – Т. 11. – №4. – С. 35 – 41.
3. Общее собрание циркуляров, распоряжений Департамента таможенных сборов за 1870–1900 гг. – С. - Петербург, 1902.
4. Південна митниця крізь призму століть / за ред. І.Г. Калієнка – Одеса, 2011. – 168 с.
5. Полное собрание законов Российской империи с 1649 года. Т. 3. 1689 – 1699 гг. – С.-Петербург, 1830. – 694 с.
6. Смольянинов К. Н. История Одессы / К. Н.Смольянинов. – Одесса: Гор. тип., 1895. – 284 с.

Домбровська Тетяна Леонідівна студентка 4 курсу Донецького національного університету ім. Василя Стуса

Науковий керівник: Павлюченко Юлія Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського права, Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЩОДО ЛІЦЕНЗУВАННЯ МЕДИЧНОЇ ПРАКТИКИ

В сучасному світі ліцензування є широко вживаним і ефективним засобом державного регулювання господарської діяльності. Він дозволяє державі підтримувати баланс в економічних відносинах через обмеження, або, навпаки заохочення розвитку окремих секторів економіки. Оскільки Україна перебуває у стані значних перетворень у сфері охорони здоров‘я, які відбуваються, у тому числі, з урахуванням вимог Угоди про асоціацію між Європейським Союзом та Україною, це позначається і на регулюванні ліцензування медичної практики.

У науці питань ліцензування медичної практики торкалися О.В. Руденко, І.Я., Сенюта, О.О. Терзі, О.В. Худошина та інші, проте це питання залишається актуальним і на сьогодні.

Загалом, ліцензування слід розглядати як засіб державного регулювання та попереднього контролю, спрямованого на забезпечення належної якості здійснення господарської діяльності. Слід визнати, що невтручання держави в господарську діяльність містить у собі ризики, пов’язані із недобросовісністю господарюючих суб’єктів, яка в окремих сферах може створювати реальну загрозу життю і здоров’ю людини.

Результатом тривалого реформування сфери охорони здоров’я в Україні стало введення терміну «медична практика», яким позначається здійснення господарської діяльності у сфері охорони здоров’я. Відповідно до ст. 17 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров’я» здійснення медичної практики дозволяється лише за наявності ліцензії [1]. Медична практика також вказана у переліку видів господарської діяльності у Законі України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [2].

Нормативно-правове регулювання ліцензування медичної практики характеризується досить частими змінами, що можна пояснити необхідністю реагування на розвиток суспільних відносин у цій сфері та бажанням удосконалення як процедури ліцензування, так і забезпеченням більш високого рівня медичної практики [3].

На сьогодні ліцензування господарської діяльності з медичної практики регулюється Ліцензійними умовами провадження господарської діяльності з медичної практики, затвердженими у березні 2016 року (далі – Ліцензійні умови) [4]. Згідно з цими Ліцензійними умовами медична практика провадиться суб'єктами господарювання на підставі ліцензії за умови виконання встановлених кваліфікаційних, організаційних, інших спеціальних вимог, а суб'єкти господарювання повинні забезпечити контроль за якістю надання медичної допомоги.

Новелою в ліцензуванні медичної практики виступає те, що право отримати ліцензію має фізична особа - підприємець, яка не має спеціальної освіти та не відповідає єдиним кваліфікаційним вимогам, затвердженим МОЗ, проте за умови, якщо вона укомплектує штат медичними та немедичними працівниками відповідно до заявлених спеціальностей (п. 35 Ліцензійних умов).

Коротко характеризуючи вимоги до суб’єктів господарювання, які бажають отримати ліцензію на провадження медичної практики, потрібно вказати, що ці суб'єкти повинні затвердити перелік та вартість послуг, які відповідно до законодавства надаються пацієнтам; використовувати медичну техніку та вироби медичного призначення виключно після їх державної реєстрації; надавати медичну допомогу за видами такої допомоги, які визначені Основами законодавства України про охорону здоров'я; застосовувати методи профілактики, діагностики, лікування, реабілітації та лікарські засоби, дозволені до застосування МОЗ України.

Окремо варто зупинитися на аналізі кадрових вимог, які висуваються до ліцензіата, особливо до фізичної особи-підприємця. Так, фізична особа-підприємець має право приймати на роботу лікарів відповідно до заявленої спеціальності, а молодших спеціалістів з медичною освітою - залежно від профілю (спеціальності) за умови, що їх кваліфікаційний рівень відповідає єдиним кадровим вимогам, затвердженим МОЗ. Такі вимоги встановлені Довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників. Також потрібно зазначити, що молодші спеціалісти з медичною освітою можуть провадити медичну практику у статусі фізичної особи-підприємця самостійно або під керівництвом лікаря (п. 34 Ліцензійних умов) [4] .

Зокрема, жоден з нормативно-правових актів присвячених ліцензуванню медичної практики, не визнавався фахівцями коректними та викликав численні зауваження. Ліцензійні умови не є виключенням.

Зокрема, в цих Ліцензійних умовах, використовуються терміни «ліцензіат» і «здобувач ліцензії». У Законі України «Про ліцензування видів господарської діяльності» ліцензіата визначено як суб'єкта господарювання, який має ліцензію. З урахуванням цього визначення у здобувачів ліцензії може складатися уявлення, що більшість положень Ліцензійних умов розповсюджуються тільки на ліцензіата. Це не є вірним, адже згідно з п. 2 Ліцензійних умов ліцензіат зобов'язаний виконувати вимоги цих Ліцензійних умов, а здобувач ліцензії – їм відповідати. Водночас для більшої чіткості Ліцензійних умов варто було б поряд із ліцензіатом також вказувати і здобувача ліцензії. Більшої конкретики потребує і використання понять «споживач» та «пацієнт», які зустрічаються досить часто у тексті Ліцензійних умов. Варто розподілити випадки, у яких вживаються ці поняття, задля того щоб розуміти, що термін «споживач» застосовується виключно при наданні медичної допомоги за оплату [5].

Потрібно погодитися із О.О. Терзі та О.В. Руденко, які звертають увагу на відсутність формальних критеріїв щодо оцінки достатності наявних у здобувача ліцензії організаційних та матеріально-технічні ресурсів, відірваність управлінської теорії щодо кадрового забезпечення від реальності практики здійснення господарської діяльності та надмірного контролю за формуванням кадрів суб'єкта господарювання, що не виправдовується суспільним значенням медичної практики [6, 7].

Отже, вирішення потребує проблема більш чіткого визначення організаційних, кваліфікаційних, технологічних та інших вимог, про які йдеться у Ліцензійних умовах.

На сучасному етапі реалізується принципово новий підхід до регулювання питань ліцензування медичної практики, що уособлене у Ліцензійних умовах провадження господарської діяльності з медичної практики. Водночас зміст цих Ліцензійних умов потребує перегляду з точки зору дотримання юридичної техніки. З метою удосконалення законодавчого регулювання ліцензування медичної практики потрібно забезпечити виваженість та конкретику вимог, які закріплено у Ліцензійних умовах, у тому числі за рахунок розкриття цих вимог в інших нормативно-правових актах, актах МОЗ України, та внутрішню узгодженність Ліцензійних умов із цими нормативними документами.

Література:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст.19.
2. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23. Ст. 158.
3. Худошина О.В. Шляхи удосконалення нормативно-правового забезпечення ліцензування медичної практики. *Східноєвропейський журнал громадського здоров'я*. 2015. № 1 (22). С. 198-199.
4. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з медичної практики: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 березня 2016 р. № 285 *Офіційний вісник України.* 2016. № 30. Ст. 1184.
5. Худошина О.В. Державне регулювання ліцензування господарської діяльності з медичної практики в Україні. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Київ, 2020. 213 с.
6. Терзі О.О. Ліцензування як напрям управлінської діяльності у сфері охорони здоров'я. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Вип. 4. Т. 3. С. 62-66.
7. Руденко О.В. Особливості надання адміністративних послуг у сфері ліцензування медичної практики. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2019. № 1. С. 146-149

Петрук Алла Анатоліївна
2 курс ОР «Бакалавр», Інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ» ТА ЙОГО ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ

Попри те, що зміст й сутність поняття фінансового контролю було досліджене багатьма вченими, це питання досі залишається актуальним. Зокрема, дана методологічна проблема згадується у роботах О.М. Горбунової, Л.А. Савченка, Е.Д. Соколова, О.Ю. Грачова й багатьох інших вчених. Важливо, що кожен науковець здебільшого акцентує увагу лише на певних аспектах діяльності органів фінансового контролю (наприклад, дослідження порядку формування Рахункової палати України, організації Держаудитслужби, основних завдань Державної податкової служби тощо). У чому ж, власне кажучи, полягає сутність фінансового контролю загалом?

Ні вітчизняні, ні зарубіжні науковці так і не знайшли єдиного трактування вищезгаданого поняття. Однак існує умовна класифікація, котра дозволяє об’єднати підходи до визначення фінансового контролю у п’ять груп. Згідно з нею, дане поняття розглядається у наступних аспектах:

- як функція системи управління фінансовими відносинами;
- як контрольна функція;
- як діяльність різних контролюючих органів та система їх нагляду;
- як один з видів державного контролю;
- як сутність заходів, які проводяться контролюючими органами.

На мою думку, найбільш повне й вичерпне визначення вищезазначеному поняттю можна дати з огляду на перший тип підходу. Тобто фінансовий контроль – це один з елементів управління фінансами (а саме – сукупність дій та операцій), що здійснюється спеціально уповноваженими органами з метою контролю створення, розподілу чи використання грошових фондів. Тим не менш, це досить складна й багатоаспектна система, яку неможливо сприймати вузько через визначення. Приміром, З. Боді й Р. Мертон, американські вчені, трактують

фінансовий контроль як низку показників, котрі систематизують відповідну діяльність уповноважених органів влади. Вони також звертають особливу увагу на специфічні ознаки даного поняття, як-от, цілі, етапи, форми й принципи. Останні відіграють важливу роль в процесі реалізації фінансової політики органами державної влади, місцевого самоврядування тощо.

Ефективне здійснення фінансового контролю ґрунтується на певних принципах – загальних нормативно-керівних положеннях. Вони викладені в Лімській декларації, що була прийнята у 1977 році на 9 Конгресі Міжнародної організації вищих контрольних органів. Йдеться про такі принципи як: законність, незалежність, об'єктивність, компетентність, гласність, відповідальність, системність. Вони є базовими й фактично диктують неухильне дотримання чинного законодавства, виконання встановлених стандартів в процесі проведення ревізійної роботи, фінансову самостійність контрольного органу. Проте існують також прикладні принципи, без яких неможливо уявити діяльність уповноважених органів. Наприклад, непідкупність суб'єктів контролю, презумпція невинності підозрюваних у фінансових злочинах осіб, координація дій різних контролюючих органів. Необхідно зауважити, що ст. 1 Лімської декларації наголошує, що контроль не є самоціллю. Він лише є невід'ємною частиною загальнодержавної системи регулювання суспільних відносин, що розкриває допущені відхилення від прийнятих стандартів. У передмові до Лімської декларації вказано, що саме правова держава та демократія є основними передумовами незалежного контролю державних фінансів. Саме тому значення принципів неможливо переоцінити. На деяких із керівних положень зупинюся конкретніше.

Принцип законності. Охоплює усі аспекти правового життя, відображаючи органічний зв'язок права, влади, держави, суспільства. Полягає безпосередньо у дотримання чи виконанні правових норм усіма учасниками суспільних відносин.

Принцип гласності. Досить суперечливий, однак необхідний. Деякі вчені переконані, що принцип гласності не може входити до кола побудови системи контрольної діяльності держави. З іншого ж боку – така діяльність носить публічний характер, оскільки реалізується у сфері публічних фінансів, а отже, функція гласності є важливим інструментом.

Однак можливі обмеження: це стосується державної та комерційної таємниці.

Принцип відповідальності. Трактується по-різному. По-перше, здатність посадових осіб контролюючих органів ставити державні інтереси вище власних. По-друге, здатність нести відповідальність за власні дії. По-третє, здатність відповідати за благополуччя людей внаслідок прийнятих рішень.

Резюмуючи вищесказане, можна зробити висновок, що фінансовий контроль є важливим інструментом державного управління, що покликаний сприяти підвищенню ефективності використання бюджетних коштів. Внаслідок цілеспрямованої й комплексної фінансово-правової діяльності органів фінансового контролю відбувається попередження фінансових правопорушень, вживаються заходи щодо запобігання таким порушенням у майбутньому й виявляються на підконтрольних об'єктах порушення керівних нормативно-правових засад. Йдеться про принципи законності, ефективності, доцільності, економії при формуванні та використанні державних ресурсів тощо.

Однозначне трактування принципів неможливе, оскільки це не закріплено у жодному законі. Підходи до визначення поняття фінансовий контроль також породжують різне його тлумачення, що ускладнює здійснення контрольних функцій на практиці. Отож, упорядкування й систематизація теоретичних питань у цій галузі буде неабияк актуальною, зважаючи на те, що фінансовий контроль відіграє суттєву роль у фінансовій діяльності держави, виявляючи, усуваючи та попереджаючи фінансові правопорушення.

Література:

1. Грачева, Е. Ю. Налоговое право: вопросы и ответы: учебное пособие // Грачева Е.Ю., Соколова Е.Д. – М. : Юриспруденция. – 2001.
2. Савченко, Л. А. Правові проблеми фінансового контролю в Україні: дис. доктора юридичних наук : 12.00.07 / Савченко Леся Анатоліївна. – Ірпінь, 2002.
3. Шипунова, О.В. Сутність, функції та види фінансового контролю за умов ринкової економік / О.В. Шипунова, Ю.В. Єльнікова // Науковий вісник Національної академії статистики обліку та аудиту. – 2012. – №1 (34).

4. Боди З. Финансы : учеб. пособие : пер. с англ. / З. Боди, Р. Мертон. – М. : Издат. дом «Вильямс», 2007.
5. Лімська декларація керівних принципів контролю : Декларація, Міжнародний документ від 01.01.1977 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/604_001
6. Обушна Н. І. Модернізація системи державного фінансового контролю в Україні в контексті утвердження парадигми публічного аудиту. Вісник НАДУ при Президентові України. Серія «Державне управління. 2016. № 4.
7. Нагребельний В. П. Фінансове право України: поняття та принципи фінансової діяльності держави / В. П. Нагребельний Електронний ресурс. – Режим доступу: http://libr.org.ua/book/102/2964.html
8. Радионова В. М. Финансовый контроль : учебник / В. М. Радионова, В. И. Шлейников. – М. : ИД ФБК-ПРЕСС, 2002.

Оліфіренко Артем Олексійович
студент 1 курсу, юридический институт правосудия и адвокатуры, ФГБОУ ВО «Саратовская государственная юридическая академия»

Науковий керівник: Николаев Владимир Евгеньевич, кандидат юридических наук, доцент кафедры информационного права и цифровых технологий ФГБОУ ВО «Саратовская государственная юридическая академия»

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРАВА - ПЕРСПЕКТИВА ДЛЯ УКРАЇНИ

У 2014 році в Україні створено новий орган, відповідальний за впровадження електронного уряду - Державне агентство з питань електронного урядування України [1], воно було відповідальним координатором, який займався впровадженням електронного урядування: інтегрував державну політику у сфері інформатизації, формував і використовував національні електронні інформаційні ресурси для розвитку інформаційного суспільства. І добився великих успіхів, зокрема розвиток проекту eHealth, а подальшою розробкою і впровадженням eHealth займався МОЗ, для чого в грудні 2017 року було створено Державне підприємство «Електронне здоров'я» [2].

Через деякий час, в 2019 році проектний офіс був перепрофільований в Міністерство цифрової трансформації України [3]. І продовжує велику роботу над «державою в телефоні». Проривним став сервіс Дія (Держава і я), де користувачі можуть користуватися цифровими документами та публічними (державними) послугами через Інтернет.

Паралельно йде робота над іншими великими проектами: цифрову освіту, BroadBand, Е-резидентство, єМалятко.

Україна ратифікувала найважливіші правові акти, які розвивають і декларують інформаційні та цифрові права людини. Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, поряд з іншими, проголошувала інформаційні права і свободи особистості. Конвенція Ради Європи Про захист прав людини і основних свобод, прийнята в Римі 4 листопада 1950 року, і Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства від 22 липня 2000 року - містять положення, що закріплюють інформаційні права і свободи.

Україна плавно рухається до створення повноцінного електронного уряду, концепцію якого поклало в 1998 році, коли були прийняті закони, Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації», Закон України «Про Національну програму інформатизації».

Але повною мірою Міністерство поки не переходить на західний формат цифрового права. Цифровізація істотно зачіпає практично всі соціальні відносини. Цифрові технології починають диктувати свої умови, до яких необхідно адаптувати правові інститути, в тому числі інститути цивільного права. І це важлива тема.

Український вчений О. А. Баранов вважає: «інформаційне право - це галузева юридична наука, яка вивчає сукупність норм права, що регулюють інформаційні відносини в суспільстві, які належать до інформаційної діяльності в цілому» [4, С. 25].

На початку 2000-х американський юрист Роберт Дж. Амброги написав: «інтернет-право — це динамічна, гнучка і незвідана область практики, де правила ще не визначені остаточно. Насправді це навіть не окрема область права, фактично це суміш теорії і практики, взятих з різних сфер, – мішанина з частин, взятих з інтелектуальної власності, громадянських свобод, деліктного, кримінального, майнового, телекомунікаційного, міжнародного торгового, комерційного і колізійного права» [5, С. 139].

Тут важливо зрозуміти, що терміни «інформаційне право», «інтернет право», «кіберправо», «право кіберпростору», «веб-право», «комп'ютерне право» і «цифрове право» ідентичні, а відмінність в назвах пояснюється швидше науковими уподобаннями або сферою інтересів їх авторів, ніж грунтується на глибоких доктринальних розробках.

А значить «цифрове право» треба розуміти як сукупність правових норм та інститутів, що регулюють різні відносини, пов'язані з впровадженням і використанням цифрових технологій, але ці норми не об'єднані єдиним регулятивним методом і відносяться до різних галузей права: від електронних гаманців і онлайн-арбітражу до законодавчого регулювання кібербулінгу, цим і почало займатися Міністерство цифрової трансформації України [6].

У продовженні реформ можна зробити наголос на юрисметрію і на її основоположні принципи – застосування цифрових технологій для оцінки нормативно-правових актів (скажімо – нові закони від Верховної Ради) з використанням спеціально розробленого математичного програмного забезпечення. І такі технології базуються на формалізації та автоматизації юридичних процедур відповідно до принципів нечіткої математичної логіки [7, С. 105-110]. Яскравий приклад тому-оцінка рішень Верховного Суду США з використанням технології штучного інтелекту Dr. Watson. В українському середовищі це може бути застосовано для прогнозування якості прийнятих законів: вибір оптимальних і правових рішень, з ефективною оцінкою правового впливу шляхом аналізу та узагальнення соціологічних опитувань, експертних висновків, правозастосовчої практики як всередині країни, так і за кордоном.

Питання в пошуку належної форми регулювання Інтернету на міжнародному та національному рівнях актуальне зараз, оскільки інформаційний простір не обмежується територією тільки однієї держави, об'єднань держав і навіть континентів. Поєднання м'якого права (soft law), представленого міжнародним правом, норм саморегуляції та норм технічних засобів утворило особливу форму регулювання Інтернету [8, С. 201].

У своїй роботі Девід Р. Джонсон і Девід Г. Пост стверджують, що Інтернет зараз став необхідним для управління самим собою і замість того, щоб підкорятися законам конкретної країни, вони виділяють «громадян Інтернету», які підкорятися законам електронних суб'єктів, таких як постачальники послуг, тому держава може зайняти тут певне положення [9].

У Німеччині опубліковані наукові роботи з прогнозування електронних правових систем, враховані можливості штучного інтелекту, машинного навчання та методу генерації процесів через призму права, що

також може бути включено до програми реформ Міністерства цифрової трансформації України [10, С.72].

Ми все частіше спостерігаємо процес закріплення в нормативних правових актах нових блоків суспільних відносин - в основному інформаційних відносин або в сфері обробки персональних даних (інформаційної безпеки). З цього виділяються нові способи використання електронних документів (електронного документообігу) та правового регулювання сфери електронної торгівлі. І це невід'ємна реальність сучасного розвитку законодавства в Україні

Таким чином, в середньостроковій перспективі можна поставити питання про виділення окремих підгалузей інформаційного законодавства в новому Кодексі інформаційних (цифрових) відносин.

Нова цифрова реальність вимагає нового розуміння всього механізму правового регулювання і, що особливо важливо, нового розуміння місця права в новому цифровому суспільстві.

На першому етапі поширення Інтернету в середині XX - початку XXI століття відносини між користувачами регулювалися на основі стихійно виникали звичаїв і технічних норм. Але швидкоплинна поява "даркнета", кримінальної і прихованої сторони Інтернету і перетворення інформаційного простору в величезні спільноти користувачів піддаликували до необхідності вироблення міжнародно-правових документів і механізмів нейтралізації соціально небезпечних проявів цифрового простору. Але на ряду з цим виникла і опосередкована Цифрова середа, яка поступово починає контролюватися (не прямо) державами: кріптавалюти з блокчейн технологіями, смарт-контракти, кібербулінг, хакерні атаки і кібербезопаность.

Як в Україні, так і в усіх країнах пост-радянського простору (крім Прибалтики) доктрина цифрового права поступається Заходу, так в США закріплюється поняття інформації як об'єкта товарного обміну. Захист прав власника інформації здійснюється відповідно до принципів, на основі яких створюється захист прав власників різних матеріальних благ. Варто переглянути таке ставлення в середньостроковій перспективі, адже це стане прямою запорукою розвитку як цифрового права, так і електронної демократії.

Використання цифрового права не обмежується законодавством, але може і має бути реалізовано у сфері правовозастосування. Зарубіжний

досвід показує, що це перспективний шлях підвищення ефективності правореалізаційної діяльності. У цьому аспекті яскраво виділяється електронне голосування. Порівняно недавно Рада, 26 січня 2021 року прийняла Законопроект №3612 «про народовладдя через всеукраїнський референдум» [11]. Основною новацією законопроекту Президента Зеленського є запровадження електронних процедур організації та проведення всеукраїнського референдуму - створення автоматизованої інформаційно-аналітичної системи для забезпечення, в тому числі, для забезпечення електронного голосування. Ці кроки спрямовані на електронну демократію.

Цифрове суспільство чітко передбачає зміну форматів взаємодії громадян з державними і муніципальними інститутами. Цифрова реальність формує поведінку людини, норми суспільних відносин, починає створювати цифрове право і правосвідомість. Проте природа цього закону залишається зрушенням у правовій парадигмі, яка багато в чому знаходиться в процесі розвитку.

Сьогодні стан українського інформаційного суспільства потребує динамічного розвитку правової системи, виявлення відповідних доктринальних положень та комплексної організації правового забезпечення інформаційної сфери.

Нова цифрова реальність ставить перед юридичною практикою і юридичною наукою безліч принципово нових завдань, пов'язаних з розробкою ефективних інструментів і моделей правового регулювання різних сфер життя суспільства. Все це надалі сприяє побудові нового електронного уряду України.

Література:

1. Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади. Кабінет міністрів України Постанова від 4 червня 2014 р. № 255 Київ // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255-2014-%D0%BF#Text (дата звернення: 25.01.2021).

2. Проектний офіс передав МОЗ систему eHealth // URL: https://moz.gov.ua/article/news/proektnij-ofis-peredav-moz-sistemu-ehealth

3. Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади. Кабінет міністрів України Постанова від 02 вересня 2019 р. № 829 Київ //

URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-optimizaciyi-sistem-829 (дата звернення: 27.01.2021).
4. Баранов О. А. Інформаційне право України: стан, проблеми, перспективи: підруч. / О. А. Баранов. – К.: Софт Прес, 2005. С. 25
5. Ambrogi, Robert J. The Essential Guide to the Best (and Worst) Legal Sites on the Web. 2th edn. N.Y.: ALM Publishing, 2004. P. 139 (Chapter 12).
6. Digital Law and Technological Innovation. The University of Melbourne // URL: https://law.unimelb.edu.au/study/masters/specialist-legal-areas/digital-law-and-technological-innovation (дата звернення: 28.01.2021).
7. Белов В.М., Зырянова Е.В., Косов Д.Л. Особенности оценки качества нормативных правовых актов. Использование автоматической системы оценки качества нормативных правовых актов // Государство и право. 2017. № 10. С. 105—110
8. Гьяро Т. От современного SOFT LAW к античному SOFT LAW // Правоведение. 2016. № 2. С. 201
9. David R. Johnson and David G. Post . Law and Borders – The Rise of Law in Cyberspace // URL: https://web.archive.org/web/20080507070939/ http://www.cli.org/X0025_LBFIN.html (дата звернення: 25.01.2021).
10. Germain Claire M. Digitizing the World's Laws. Ithaca, 2010. Paper 72
11. Проект Закону про народовладдя через всеукраїнський референдум URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69060 (дата звернення: 23.01.2021).

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНЕ СПРЯМУВАННЯ

Економіка, організація і управління підприємствами, галузями, комплексами

Книш Аліна Ігорівна, Бикова Ада Леонідівна ПОПОВНЕННЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА.....…3

Менеджмент

Клапішевський Денис Олегович, Підлісна Олена Анатоліївна АНАЛІЗ ПЕРСПЕКТИВ ЗАСТОСУВАННЯ ВТОРИННИХ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ВИРОБНИЦТВА СКЛЯНИХ ВИРОБІВ……..…6

Ніколаєнко Артем Сергійович МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СИСТЕМИ ІНДИКАТОРІВ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ……..…10

Руденко Лілія Михайлівна ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ……..…15

Снігир Лариса Петрівна ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ……..…18

Маркетинг

Череп Анастасія Олексіївна, Римарь Ірина Іванівна РОЗВИТОК МАРКЕТИНГУ У СОЦМЕРЕЖАХ.....22

Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці

Мямлін Владислав Віталійович АКСІОМАТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ТЕОРІЇ ВИСОКОЕФЕКТИВНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ…...…25

Податкова система. Бюджетна система

Руденко Вікторія Василівна ФУНКЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ……...…29

Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Караван Наталія Анатоліївна, Моспан Катерина Андріївна АНАЛІЗ РОБОЧОЇ СИЛИ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ……..…32

Логістика і транспорт

Laponoh Danyil Vitalievich CONCESSIONS IN THE TRANSPORT SERVICES MARKET: FOREIGN EXPERIENCE AND UKRAINIAN PRACTICE……...…..35

ЮРИДИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ

Теорія та історія держави і права. Філософія права. Історія політичних і правових вчень

Maksurov Alexey Anatolevich COORDINATION IN THE PUBLIC SERVICE SYSTEM OF THE REPUBLIC OF ESTONIA……..…..…39

Романашенко Ірина Олександрівна, Романашенко Марина Олександрівна РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ……41

Конституційне право. Конституційне процесуальне право. Міжнародне право

Мокряк І.М. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ОТРИМАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ.....…44

Тимчишин Тарас Михайлович, Лепіш Наталія Ярославівна ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИХОДУ ДЕРЖАВ ЧЛЕНІВ ІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ……..……46

Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право. Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення

Ільків Олег Васильович ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ПРИРОДА ЗАХИСТУ ДАВНІСНОГО ВОЛОДІННЯ……...….49

Березіна Катерина Романівна ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ТА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСАХ…..52

Гецко Юлія Михайлівна НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК УЧАСНИК ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН……...….55

Румпа Яна Сергіївна ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА МАЙНА ОСІБ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ ОДНІЄЮ СІМ'ЄЮ……....….58

Тетерська Вікторія Володимирівна ЗАХОДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПАСАЖИРА МІСЬКОГО ТРАНСПОРТУ……..64

Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право. Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право. Судоустрій. Правоохоронні органи, прокуратура та адвокатура

Волошанюк Володимир Сергійович ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ КОШТІВ, ЯК ОДНЕ З ПИТАНЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСТАВИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ……..…….67

Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне та податкове право. Муніципальне право

Гришина Катерина Андріївна ЕВОЛЮЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ СТРУКТУРИ ОДЕСЬКОЇ ПОРТОВОЇ МИТНИЦІ XIX СТОЛІТТЯ…..…72

Господарське право. Господарське процесуальне право. Фінансове право. Банківське право

Домбровська Тетяна Леонідівна ЩОДО ЛІЦЕНЗУВАННЯ МЕДИЧНОЇ ПРАКТИКИ.....78

Петрук Алла Анатоліївна ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ» ТА ЙОГО ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ.....82

Інтелектуальна власність та його захист. Інформаційне право

Оліфіренко Артем Олексійович ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРАВА - ПЕРСПЕКТИВА ДЛЯ УКРАЇНИ.....86

Підписано до друку 03.03.2021р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 80 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net